

MAGYAR SIKETNÉMA - OKTATÁS

A „SIKETNÉMA-INTÉZETI TANÁROK ORSZ. EGYESÜLETÉNEK“ HIVATALOS LAPJA.

Megjelenik minden hó elsején legalább egy ivnyi terjedelemben.

Szerkesztő:

Kegler Ferenc egyesületi v. titkár,
Körmöcbánya, Snk. intézete.

Kiadó és laptulajdonos:

a **Siketn.-int. Tanárok Orsz. Egyesülete.**

Kiadóhivatal:

Budapest, VIII., Fesztéich-utca 3. szám.

Az Egyesület hivatalos ügyeiben minden irat
Borbély Sándor elnökhöz küldendő
Vác, Siketnémák kir. orsz. intézete.

Előfizetési ár egy évre:
tagoknak 7 korona, másoknak 12 korona.

A tag- és lapdíjak **Völker József**
egyesületi pénztárnok nevére küldendők
Sopron, Siketnémák intézete.

Cházár András halálának 100. évfordulója.

(1745. jul. 2. — 1816. jan. 28.)

A magyar siketnéma-oktatásnak nagyon messzire nyúló múltja nincs. Így tehát nagy évfordulókról sem emlékezhetünk meg. Legrégibb s megemlékezésre méltó nagyobb kultúr-esemény a váci siketnéma-intézet létesítése volt 1802-ben. Ennek százados évfordulóját annak idején megragadtuk, hogy örvendezhessünk és jubilálhassunk egy 100 év óta meglevő kultúr-intézményünk megvalósultságán, s annak 100 éven át kifejtett áldásos működésén.

Ha méltónak tartottuk, hogy egy országos intézet egy országos érdekű kultúra képviselőjeként százados fennállásának évfordulatán nyilvános ünneplés központja legyen, a tisztelet indít, a hála pedig kötelez, hogy kegyeletünkben magas, tisztességes helyre emeljük azt a férfit is, kinek lelkében először fogamzott meg a gondolat s keze közül megvalósulva került ki az az eszme, hogy e haza siketnémái is kapjanak nevelést.

Már magában ez az egy tény is elég volna arra, hogy az utókor a megindultság és hála érzésével tekintsen e kimagasló férfura, aki minden honfitársát megelőzve, oly eszmét termelt s oly alkotást létesített, mely országos üdv, nemzeti gyarapodás nekünk. De Cházár András — mert ő volt ez a férfi — már a maga korában annyira kinőtt kised városának, még kisebb szülőfalujának, sőt szülővármegyéjének, Gömör-Kishontnak is a kereteiből, hogy mint nemzetgazdász, szociológus, politikus és író országos tényező lett.

Jólészen született — egy kis faluban Gömör-vármegyében — de nagyobb működést Rozsnyón és Pelsőcön fejtett ki. Jólészen mintagazdaságot állított a nép elé s krumpli-várából (Grulya-vár) az éhínség idején élelemmel látta el faluját.*) Rozsnyón több ezer kötetnyi könyvtárával a tudomány és közműveltség képviselője

*) A burgonyát ő honosította meg Gömörben.

volt. Rozsnyón nagykiterjedésű ügyvédi irodát igazgatott — s e közben a megyei élet irányítója lett. Gyermekkorától mindhalálig szülőmegyéjének volt hű fia, okos vezérférfia, bátor első harcosa — s érdemeiért a szomszédos vármegyék is megválasztották tiszteletbeli táblabírájukká. Hivatalánál fogva az egyesek igazságát kereste s érdekét védte; — Istentől nyert hivatásában pedig a vármegyei gyűléseken az országos érdekeknek lett bátorlelkű, kimagasló harcosa s a nemzet igazainak soha meg nem rettenthető szószólója, követelője.

Élete azonban nagyobb részét a meddő küzdelmek és sikertelenségek láncolata volt. Korát meghaladó szellemi felvilágosodottsága hadat üzent a sötét tudatlanságnak s a közveszélyes babonának; — a vakhit és babonás félelem azonban az ördögökkel cimboralónak mondotta őt. Üdvös reformokat, népjóléti intézményeket sürgetett a nép számára, — ez pedig elrombolta a meghaltak kriptáját, nemtelen játékot üzött csontjaival s szétdobálta azokat. A vármegyei gyűléseken nemes hevű szónoklatokban kelt védelmére a magyar nyelv jogának,*) a haza függetlenségének; nem kevesebb lelki bátorsággal szólalt fel az uralkodói önkény ellen is; — s visszhangot reá a mellőzésben és üldözésben talált.

A családi élet boldogsága után sóvárgó férfi első két feleségével nem érhetvén el e célját, harmadszori nősülésével megtalálta boldogságát, — de négy év múlva, felesége halálával csakhamar el is veszítette azt.

A családi viszonylatában el nem érhetett életcélok, a mind magának, mind fiának állandó gyengélkedése; az ő korabeliektől való meg nem értése, sőt félreértése; bátor és meg nem alkuvó politikai magatartásának felsőbb helyről való bizalmatlan viszonzása, sőt ezért való meggyanúsítása és többszörös mellözése az életkor haladtával, az energia fogytával és a száraz életbölcesség növekedtével bizonyos elegiai hangulatba ejtette őt is, melyben a költő szerint akkor vagyunk, midőn „fájdalmunk szélvészre kitombolt, elzúgott, megszűnt, elenyészett.“

És ebben a megszőrdött, lehiggadt, világnézetben kapta meg lelkét — talán egészen véletlenül — egy ismeretlen érzés, egy egészen új gondolat: a siketnémák sorsa, mely az ő hanyatló borult egére szép leáldozó napot hozott, s fejét a maradandó jótett dicsfényével világította meg.

Lehet, hogy Cházár a kitűzött dolga végzésére ment 1799-ben Bécsbe; lehet azonban, hogy csak tiszteletes tudós Magda Pál barátját kísérte el oda. Lehet, hogy Bécs ritkaságai között ők tudtak már a siketnémák ottani intézetéről is; lehet azonban, hogy csak véletlen ok nyomán léptek be oda. De az már nem véletlen, hogy az ott látottak megkapták a lelkét, aztán szép, sőt magasztos gondolat fogamzott meg agyában, s mindezeket követte az a gyönyörűség tény, hogy a siketnémák első, hazai (váci) intézete megnyílt 1802-ben.

*) „A nyelvemet szeretem — úgymond — és azt kívánám, hogy az angyalok is azon beszélhének.“

Im a Cházár András életpályájának pár sornyi jellemzése és a magyar siketnéma-oktatáshoz való viszonya.

Teljes életében akarva-akartá a jót. A klasszikus műveltségű, emelkedett érzésű, magas szárnyalású szónok és író azonban e törekvéseivel kortársainál im egy egész életen át süket fülekre talált — pedig minden lelki erejét kifejtette, — s véletlenül belépve a természetes siket embertársainak nevelő hajlékába, ezek azonnal megértették az emberiségnek javáért még mindig nemesen dobogó szívének a verését. És ő öregedő korában is — már 54 éves volt — megértve a némák jajtalan panaszát, ügyüknek lelkes pártfogója lett.

A Cházár emlékét egy száz éven át bevonta s eltakarva tartotta a hálátlan feledékenység homálya. A magyar siketnéma-oktatás néhány lelkes apostoláé*) az érdem, hogy a ritka férfiú emléke a világosság, a tisztán láthatás fényére felhozott. Emlékszobrot emeltünk neki 1902-ben Vácon; a jolsvai siketnéma-intézet az ő nevéhez kapcsoltnak jött létre 1902-ben; alapítvány is őrzi emlékét, emléknapot szentelünk évenként érdemei méltatásának; a tanult siketnémák pedig az ő nevével ékeskedő zászló alatt alkottak a további önművelés céljából maguknak társaskört.

Cházárnak egykor magasröptű szelleme, ki ezelőtt 100 évvel hagytad oda törekeny testi hüvelyedet! im nagyrabecsüléssel, hálával és tisztelettel emlegetjük nevedet. Kívánjuk veled továbbra is fentartani az eszmei és erkölcsi rokonságot. Követendő példányképünk vagy és leszesz az emberies érzésben, a másokért való jótetésben és az igazság győzelmének a hitében. Ezért — ha kell — még a méltánytalan megítélést is viseljük, mint te egy emberéleten át.

Alkotásod egy nemzet kultúrkincse már, mely fenmarad, míg e nemzet él, s neved homályba ismét nem borul.

Borbély Sándor.

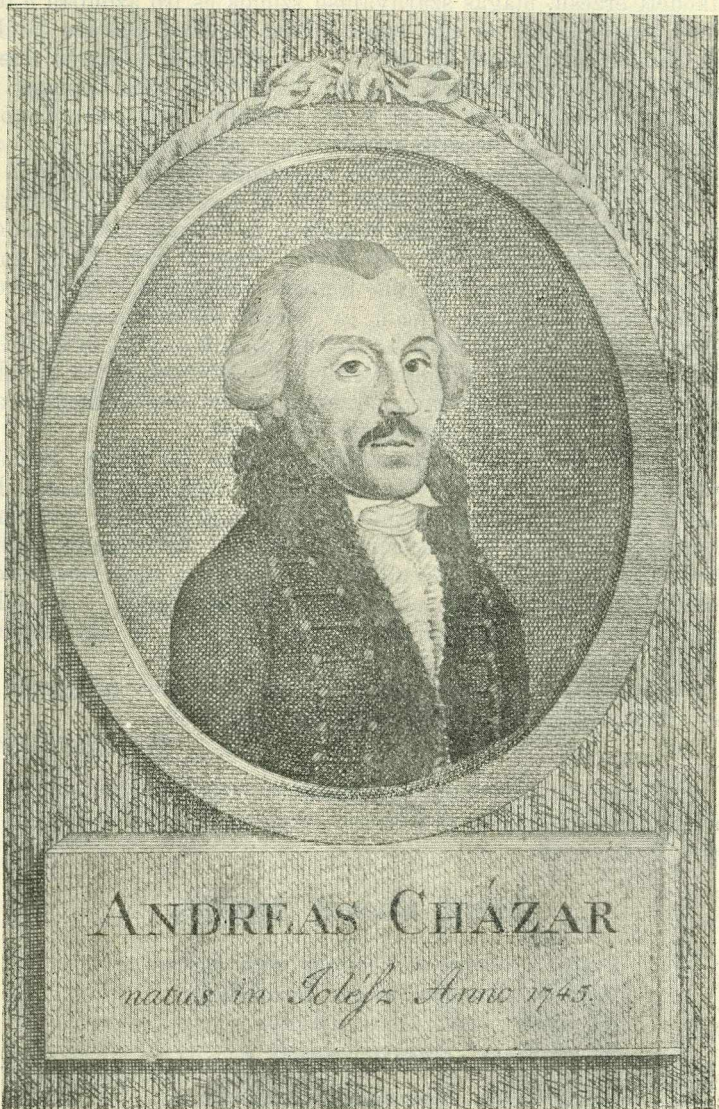
*) Főként Gácsér József váci siketnéma-intézeti tanár, későbbben debreceni igazgató buzgólkodott ez irányban sokat, ki életrajzát is megírta.

Jólétszi Cházár András.

Nagy emberbarát, kristálytisztá szívvel,
Melyben dobogva, nemes eszme kelt;
Az elhagyottak néma ajakára
Gyógyító irt keresve-keresett . . .

Meglelte azt s a tehetetlenségben
Sínylődő ezrek *nyelve már beszél*
S munkálkodva, nemzetünk javára,
A milliókkal hasznot hajtva él.

Tőkét teremtett az a nemes elme,
Melynek kamatját a ma élvezi;
Minden munkás kéz és elme közkincs,
Mely megszerezve, a célt emeli.

Cházár András

1745. jul. 2. — 1816. jan. 28.

S nekünk munkálni, célra törni kell,
Megmenteni minden kis porcikát,
 Mely észszel, gyümölcsöt hozó munkával
 Szolgálni képes a magyar hazát.

. . . Szolgáltá Cházár híven a királyt;
 — Királyba rejtve, — hazát, nemzetet!
Álljon felöle időtlen időkig
Szilárd, erős, hálás emlékezet!

Komoróczy Miklós.

Cházár András emlékezete.

(Terry Gyula, ev. főesperes lelkész, m. kir. udvari tanácsos beszéde. A rozsnói ágost. hitv. evang. templomban tartotta 1902. évi okt. 21.-én.)

*F. A mi segédelmünk legyen az Atyánsk, a Fiúnak és a Szentlélek Isten-
 nck nevében. Amen.*

Textus: 2 kor. 1 r. 3—4 v.

3. „Áldott az Isten és a mi Urunk Jézus Krisztusunknak atyja, az irgalmasságoknak atyja és minden vigasztalások Istene.

4. Hogy minket vigasztal minden háborúságunkban; hogy mi is vigasztalassunk minden nyomorúságba esetteket, azzal a vigasztalással, melylyel minket Isten vigasztal.“

Mélyen tisztelt Ünneplő Közönség!

Nem mindennapi körülmény gyűjtött össze minket ma ezen megszentelt falak közzé. Jólétszi Cházár András emlékének kívánjuk szentelni ezt az ünnepélyes órát, annak az igaz emberbarátnak, kiváló honpolgárnak, jogtudósnak és bölcsésznek, ki nevét és emléket a késő századokon élő nemzedékek szívébe kitörölhetetlen betűkkel véste be.

Ki volt tulajdonképpen e férfiú, hogy tiszteletére emlékünnepet tartunk, s hogy tiszteletére oly messze vdékekről, a tudomány, a humanizmus és emberbaráti intézmények élén álló kiváló egyéniségek sereglettek körünkbe, hol 157 év előtt született, élt és működött?

Cházár András volt e férfiú, ki a szomszéd községben, Jólészen 1745. év július 2.-án, ágost. hitv. evang. nemes, hasonnevű atyától és Sebik Katalintól született, s kiről rövidre foglalva össze, elmondom mind azt, amit életéről és munkásságáról tudunk lehet, azt, hogy Cházár András egyike volt azoknak, akik Pál apostol szerint, vigasztalták a nyomorúságba esetteket, azzal a vigasztalással, mellyel Isten a szerencsétleneket, s ezek között a siketnémákat vigasztalja.

Cházár András tanulmányait a szomszéd berzetei iskolában kezdte, mivel a rozsnói evang. iskolák, az akkori időben, vallási surlódások miatt szüneteltek. Innen Dobsinára, majd Eperjesre, ké-

sőbb Kézsmárkra ment. Jogi tanulmányait Pozsonyban végezte és ezeket ugyanott, Fodor nevű ügyvéd irodájában be is fejezte. 1766-ban Győrött gyakorlatilag tanulta a magyar törvényt. 1767-ben pedig tanulmányai után megpihenni, a szülői házba Jólészre visszatért. Soká azonban otthon vesztegelni nem tudott, mert még ugyanazon év október havában Tornán feleskettetvén, a gyakorló ügyvédek sorába lépett. De a tudás után vágyódó lelke ezzel be nem elégedett, magasabb kiképzetést óhajtva, előbb Eperjesen, mint patvarista, majd Pesten, mint irodavezető és munkatárs működött.

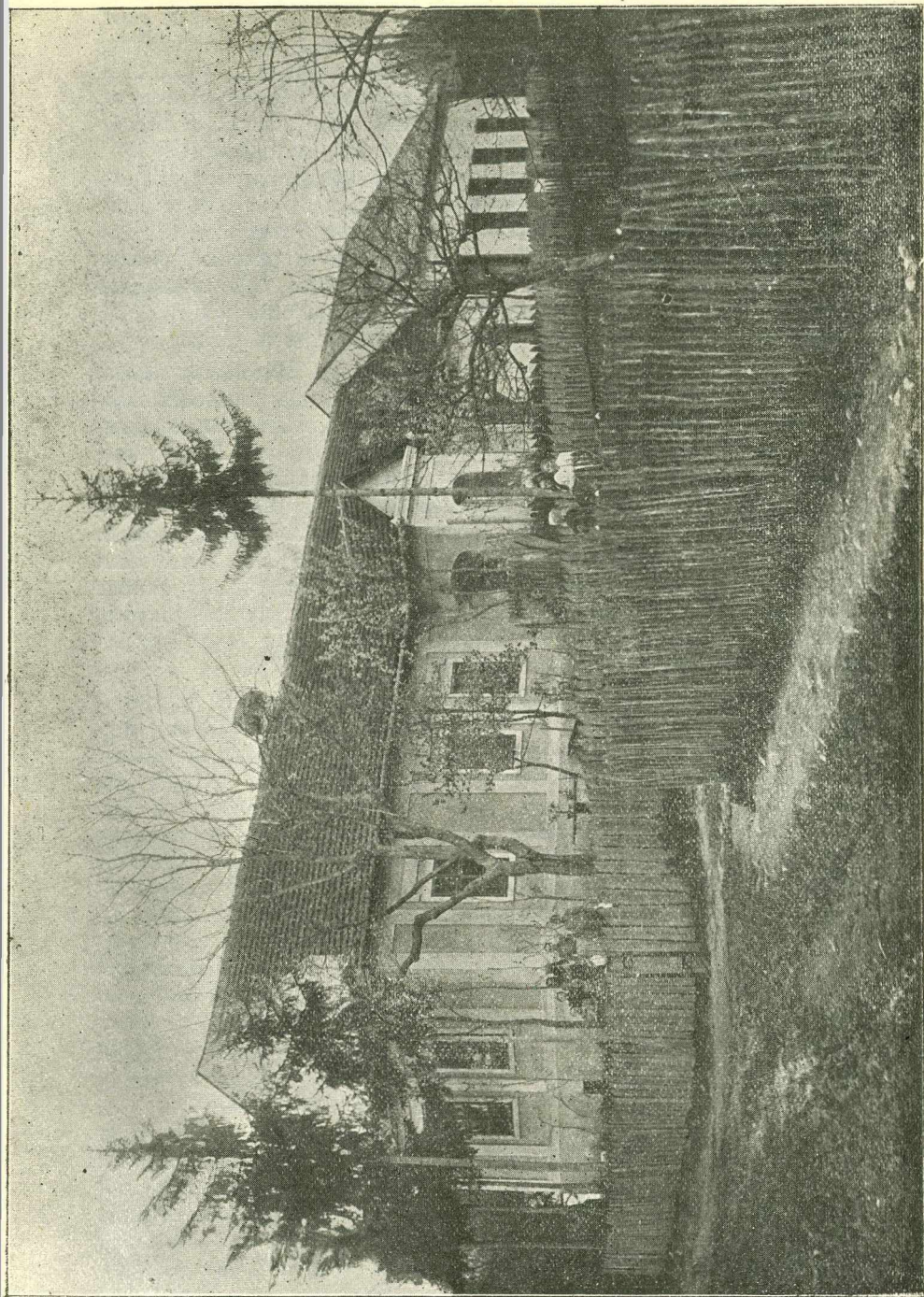
1773. év november havában ügyvédi irodáját Rozsnyón nyitotta meg. A nagyra törő, de gyenge testalkotású, szegény ifjú, kit, bár tanulmányaiban saját szorgalmára lévén utalva, a folyton és szakadatlan munka kimerített, s kit különösen a családi birtok megtartásáért, a gróf Andrásyakkal már ifjú korától kezdve folytatott izgalmas per idegzetében meggyengített, de ki szorgalma, alapos jogi ismerete, a szegényebb néposztály iránt tanúsított leereszkedő jóindulata által a népszerűségnek oly fokára emelkedett, mely számára nagy munkakört és nagy befolyást biztosított.

A nagy munkakör és szorgalom vagyoni gyarapodását is előmozdította. Ezzel azonban gyarapodott és szaporodott ellenségeinek és irigyeinek száma. S midőn Torna-, Hont-, Abauj- és Gömör-vármegye táblabírói tisztséggel ruházta fel, ezen emelkedés a gyanúsítás, az irigység és üldöztetések egész láncolatát zúdította rá. Megtámadtatott nemessége, megtámadtatott jólési birtoklásának joga, anyakönyvi kivonat hamisításával vádoltatott és azzal, hogy egy vallás-felekezet vesztére összeesküdött volna. Ügye József császár elé került, hol csakhamar a vádak alól tisztázta magát, mert álnokság az ő tulajdonságaihoz nem tartozott sohasem.

Midőn József császár rendeletileg meghagyta, hogy az ügyvédek, peres dolgaikban kereseteiket német nyelven tartoznak benyújtani, Cházár András akkor, hazafias érzülete által vezéreltetve, az ügyvédségről lemondott. „Nem akarom — úgymond — idegen nyelven profunálni a magyar törvényeket“. Ezen körülmény okozhatta, hogy ügyvédi pályájával elégedetlenné vált, s oda törekedett, hogy államhivatalt nyerhessen, felterjesztései, kérvényei azonban eredménytelenek maradtak. E sikertelenségéhez hozzá járult protestáns volta és az a rettenthetetlen bátorsága, ironikus csípősége, mellyel nyilatkozatait fogalmazta és mondta, s amely jellem-vonás csak a nagy, magas röptű szellemek tulajdonsága szokott lenni, amely ok miatt sok kellemetlensége, többszörös szillenciuma volt s amely kellemetlenségek nála is igazolták annak a régi magyar közmondásnak igazságát: „Szólj igazat és betörik a fejed“.

József császár halála után a vármegyék közigazgatási termei megnyilván, Cházár András 1790-ben a rimaszombati vármegyei közgyűlésen, már mint megyei jegyző szerepelt. E minőségében a fejedelmi önkény ellen többször tüzes szónoklatokat tartott. S bár e téren kifejtett buzgalma a megyei rendek közbecsülését vívta ki számára, mégis felsőbb nyomás következtében, helyéből kibuktatták.

Ezen időre esik az 1790—91. évi pesti zsinaton való szerep-

Cházár András szülőháza, Jólész, Gömörvm. (Rozsnyó mellett.)

lése, melyen mint a gömöri evang. esperesség képviselője vett részt. Ezen szereplésében sem volt szerencsésebb; mert bár a házassági ügyekben mint jegyző, tevékeny munkásságot fejtett ki, de a szimbolikus könyvek és a hierarchia ellen tartott heves felszólalása miatt, jelentése, melyet zsinati tevékenységéről adni akart, a Gömör-panyiton tartott esperességi gyűlésen meg sem hallgattatott.

Ügyvédi bokros teendői és tudományos önképzése mellett, a mezei gazdálkodással nagy előszeretettel foglalkozott. Ő építette a nyirjesi, most erdészlakot, ő rendezte be az ott díszlő nagy kertet. Ezeket azonban Cházártól Andrassy Antal rozsnyói püspök elperelte.

1794-ben a Martinovics-féle összeesküvésben való részeséggel vádoltatott; de e vád alól szerencsésen megmenekülnie sikerült. Elítéltetését biztosan várta, ez okból végrendeletét is megírta.

Családi élete sem volt boldog és szerencsés. Háromszor nősült. Két első nejétől elvált, s harmadszori nősülése, mert második nejétől való elválása, a kir. tábla által még nem revideáltatván, semmisen nyilvánítatván, ellene kétnejűségi per indítatott. Ezen veszedelemből azonban szintén szerencsésen megmenekült.

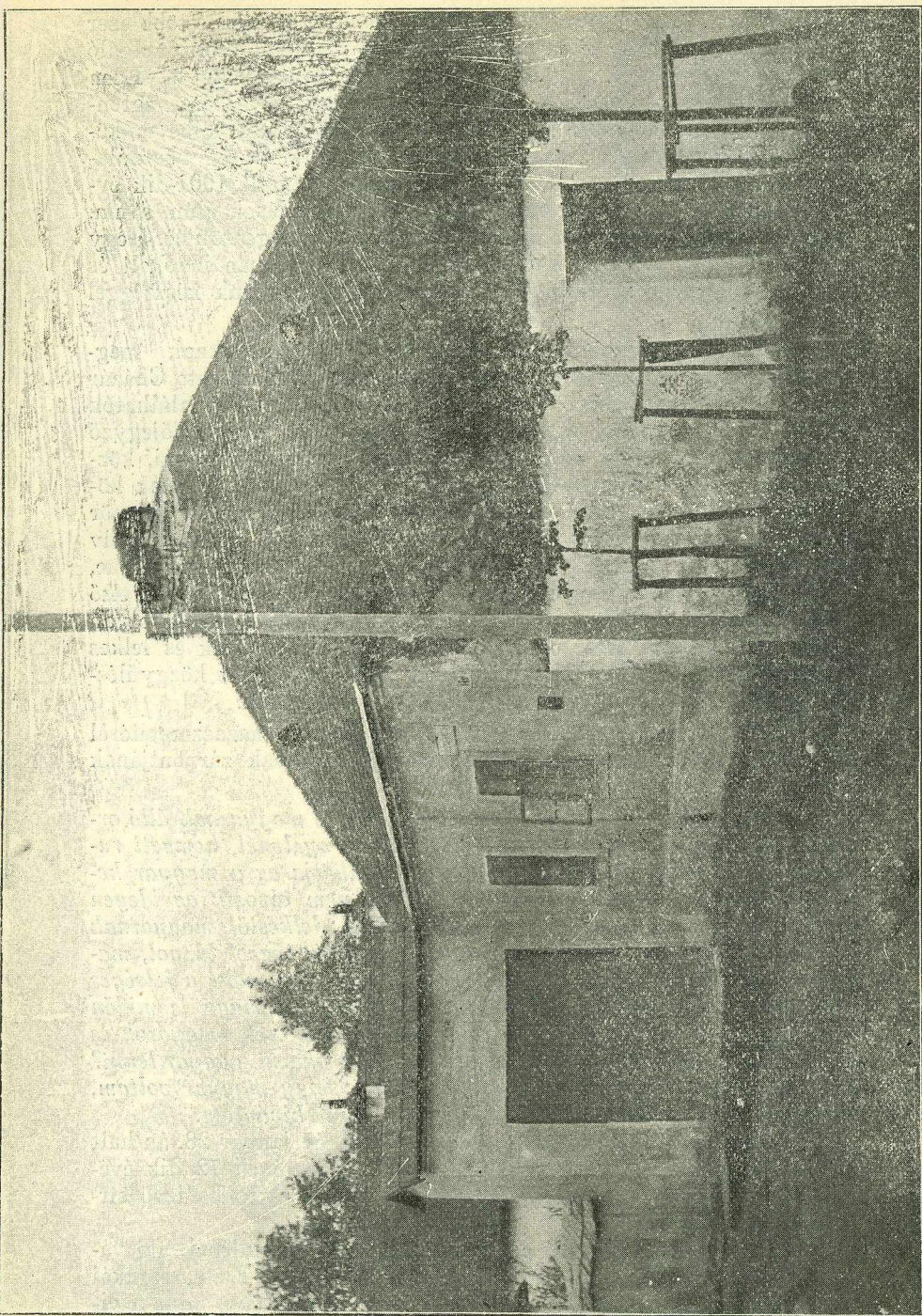
Fia és harmadik neje elhalálózása súlyos csapásként nehezedett szívére. Ezen megrendítő csapások súlya alatt mondotta volt: „Jobb lenne inkább a vadak között élni vagy pedig nem lenni, mint annyi balesapásokkal Magyarországon élni. Tele van itt minden álnokság és irigységgel. A Klérus hatalmas nagy, az arisztokrácia gazdag . . . Így történik ez azon országban, mely hogy fennállhasson, felforgatásra lenne szükség.“

Sokszoros csapásai súlya alatt azonban még sem roskadott össze. Mint a pálma, mely a teher alatt szokott nagygyá nőni, úgy Cházár Andrást is a megpóbáltatások tették az emberiség közhasznú tagjává. Szerencsétlenségei közepette, ha maga sorsán javítani nem tudott, az emberiség hasznát, javát igyekezett előmozdítani. Így szülemlett meg nemes szívében a siketnémák szánandó helyzetének javítása. Sorsukat felkarolni, helyzetüket javítani! Ezen terv volt lelke kedvenc eszméje. S midőn ezen eszme és Cházár András törekvése, sok hasztalan kísérletezés után, I. Ferenc magyar király tudomására jutott, elrendelte, hogy a helytartó tanács, e nemes törekvésében Cházárt támogassa. Meg is történt. A király megbízásából Cházár nagyszabású gyűjtést rendezett, mely rövid idő alatt, 50 ezer forintot eredményezett, amely összeghez ő maga is 1000 forintot adományozott. Így lett Cházár András az első országos és Vácon elhelyezett siketnéma intézet tervezőjévé és megalapítójává. Elképzelhetjük ezen siker Cházárnak milyen nagy örömet okozott.

De öröme és nyugalma nem soká tartott. Újabb családi bajok kezdtek emészteni. Egyetlen fia a nemes apával szemben hálátlanul és nemtelenül viselkedett, a gróf Andrassyakkal folytatott perből kapott 5000 forintját elpazarolta, ezen fiától származott unokája elhalt, az 1813-dik év augusztus havában pedig a Drázus-patak nem remélt kiáradása épületeit tönkre tette, a vagyoni tönk széléhez jutott.

Midőn ezek mellett magvaszakadását látta, a még felmara-

Cházár András háza, melyről írta vala . . . „a Rozsnyai Házamat (Gömörvármegyében) az Institutunnnak

dott kis vagyónkája egyrészt oldalági rokonára, értékes, s több ezer kötetből álló könyvtárát és az ezen könyvtár elhelyezésére szolgáló házát, végrendeletileg a gömöri evang. esperességre hagyta. Ezen könyvtár 1815. év április 6.-án adato' át, hogy — miként végrendeletében maga mondotta — „a halál ne szakíthassa félbe működését és tevékenységét“, maga helyett a nagy közönség használatára könyveit ajánlotta fel. Ezen könyvtárát, a múlt 1901-dik évben megkezdett, s a folyó évben befejezett tárgyalások után, a nm. vallás- és közokt. miniszter úr kérelmére, Vácnak engedték át. Hogy e nemes szellem lelke és szellemi öröksége a legjobban indokolt és megérdemelt helyen őriztessék, ahhoz egyházmegyénk készséggel hozzájárult.

Ezen könyvtárban lehet alkalma a bűvárkodóknak meggyőződni arról, milyen sokoldalú műveltséggel rendelkezett Cházár András. Az ezekre menő közhasznú könyvei között ott találhatók számos, nevezetes peres ügyekben való dolgozatai, megyei főjegyző korában papirra vetett ritka jeles feliratai, továbbá filozófiai, közjogi kéziratban és nyomtatásban meglevő eredeti munkái. Ezek közül különösen azon folyamodványát említem meg, melyet Gömör vármegye rendeihez, egy az országban felállítandó magyar nyelv művelő országos társaság megalkotása tárgyában benyújtott. Ime, ebből látjuk, hogy a magyar tudós Akadémia tulajdonképpen első úttörője Cházár András volt. Ezen iratot a vármegyei rendek olyan fontosnak tartották már akkor is, hogy azt kinyomatták és lelkes kísérő levéllel, 1806. év március 19.-én Pelsőcön tartott közgyűlésből minden vármegyének pártolás céljából megküldték.

Ezen folyamodvány Cházár András lángoló hazaszeretetről tesz tanubizonyságot. Hogy ezt bebizonyítsam, csak zárpontjának következő részletét idézem:

„Míg a magyar magyar nem lesz, addig a magyarnak álló országa sem lesz. Akinék kedvesebb a nemzeti nyelvnél, nemzeti ruháznál és szokásnál az idegen, hogy kívánhatja az a magyar kenyeret enni és a magyar bort inni? Miért nem távozik az idegen földre? A magyar kenyeret evőnek testestől, lelkestől magyarnak kell lennie. Most a felséges nádor ispán magyar tűzzel lángol, magyarul tud, tanul, magyar köntös fényeskedik rajta; most a felséges uralkodó királyi magzatjait magyarnak taníttatja, maga is midőn a magyaroknál mulat, magyar öltözetben jár. Ha ezek magyarok és azok is lenni akarnak, hát a magyar nem fog-e akarni magyar lenni? Én a koporsóm felébe is azt kívánom írtni, hogy magyar voltam, lenni akartam, s másokat is magyarokká tenni kívántam.“

Ezen nemes fenkölt szellemü lélek, 1816. év január 28.-án halt meg és február 1.-én temettetett el Rozsnyón, életének 72.-dik évében. Holt tetemei, kívánságához képest a jólési ortásába levő sírboltba helyeztettek.

Ime ezekben vázoltam a nagy férfiú életét és emlékét, aki vagyónát, tudományát a nagy közönségnek szentelte. Élete, munkái eléggé tanusítják, hogy Cházár András úgy az egyházi, mint a világi téren közhasznúvá igyekezett magát tenni. Mindkettő bizonyosá-

got tett arról, hogy sok tekintetben megelőzte és túlszárnyalta korát s ha elporlott hamvaiból főnixként feltámadhatna, s közöttünk lehetne, bizonyára sajnosan vallaná, hogy eszméi, ideái a magyar hazában testet egészen még most sem öltöttek, hogy hazájában még most sem egészen úr a magyar.

Áldott legyen emlékezete! Áldott legyen a nemes szívek azon törekvése, mellyel oszlopot emeltek dicső emlékének, s amellyel szülő házát Jólészen még ma emléktáblával megjelölik.

Elporlott teste felett világoljon, éljen nemes szelleme velünk, közöttünk, tanítson minket a szenvedésben is tűrni, hatni és alkotni; tanítson minket igaz nagyokká lenni. Ezt a törekvést tegye áldottá, gyümölcsözővé, az egek egéből reánk tekintő szelleme. Ámen.

Ima. Isten! legszentebb valóság! Imádvá keressünk téged, e szent napnak reggelén. De hol vagy, hol találunk Reád? A nap-sugárban keressünk-e tégedet, vagy az esti fényben, mely egeden kigyúl? Alant vagy-e, fent vagy-e, a menny trónusán keressünk-e, vagy lelkünkben tégedet? Ott fent vagy te a magasságban, csillag trónod székhelyén, de Lelked és örök szertetednek szelleme itt lent van a földön, velünk van és áld mindeneket.

Ma is megjelen szelünkben, hogy égi erő és ihletés lángját löveld belénk, midőn hálát adunk te neked az éjszakai nyugalomért és azon sok jóért, melyet velünk, elmúlt életünk folyamán cselekedtél; midőn hálás szívvel áldozunk te neked azon kegyelmedért, melyet Gondviselésedben tanusítottál, s mellyel olyan jeleket adtál nekünk, kik a te képmásodat viselvén a földön, a Jézus által hirdetett szeretet törvényét híven betöltötték.

Áldott légy azért Te nagy Isten! Áldva legyenek azok is, kik nemes munkájokat bevégezvén, megfutott pályájok után, Te nálad boldogan pihennek.

Örök Felség! légy velünk e mai napon is, hogy kegyeletes munkánkat híven elvégezhessük. Ki annyi viharok között eddig megtartottál, s midőn boldogságunk romjain sirtunk és keseregtünk, lelkünknek vigaszt küldtél, újítsd meg felettünk gondviselésedet.

Isten segíts! s midőn lelki életünkre gondot viselsz és törekvéseinkben gyámolítasz, vigyázz földi jólétünkre is. Tartsd meg atyai jóvoltodban ezt a drága magyar hazát, annak dicső és felkent királyát. Legyenek a te Gondviselésed alatt, mint zöldelő gyümölcsfa, melyet megkímél a vihar, szélvész nem dönthet le, mert Isten! a te atyai oltalmad veszi őket körül.

Áldj meg Uram e napon mindeneket. A boldog lelkek imája között pedig, halld meg a nyomorultak, szerencsétlenek, szenvedők, özvegyek és árvák kiáltását. Jelenj meg nálok is kegyelmed vigasztalásával, erősítsd őket, hogy fájalmukat te benned vetett hittel viseljék, elhordozzák. Légy mindnyájunkkal, áldj meg mindeneket, rend és rang, osztály és felekezeti különbség nélkül, hogy te benned bízva, szent parancsolataidat teljesítve, folyjon életünk halálunkig, sírunkig s a Jézus Krisztus által nyereendő örökkévalóságig. Ámen.

Jólétszi Cházár Andrásról.

— Kiszakított lapok a nagy humanista életéből. —

Máshol a forgács sem vész el, nálunk a törzsökös fáról is gyér az emlékezés. Soha el nem multható hálánkat, kegyeletünket rójuk le, amikor nagyjainkról bármilyen csekélynek látszó dolgot vagy eseményt örökítünk is meg, mert meghalt nagyjaink életére és munkálkodására vonatkozó legkisebbke adat is jelentőséggel bír. Sokszor a legcsekélyebb adatok derítenek fényt a már csak műveiben, munkálkodásának gyümölcseiben élő és halhatatlanná vált nagyság lelkületére és a sok mozaikszerű apróság összegyűjtögetett darabjaiból lehet avatott kezeknek a teljes és minden ízében kimerítő élet- és jellemrajzot megalkotni, a hű és találó képet megfesteni.

Nagyjaink kortársaitól, barátaitól, akik ismerték, velük gyakorta összejöttek s akik örömmel, lelkesedéssel emlegetik, előszeretettel beszélgetnek feőlük, sok-sok becses adatot, apróságot lehet hallani és följegyezni.

Így jutottam én is néhány csekély, de vonatkozásaiban még is érdekes, érdekes és feljegyzésre méltó olyan adat birtokába, mely ami nagy humanistánkra, Jólétszi Cházár Andrára vonatkozik.

Néhai való jó *Ózdi Sturmman György* bátyám uram, a borsodmegyei Csernely barkó¹⁾ község egykori urasága, Ózdi Sturmman Márton fia²⁾, évtizedekkel ezelőtt mondogatott el sok-sok kedves dolgot arról a viszonyról, amelyben kedves szülei Cházár Andrással és az akkor gyöngye rügyként fakadozó siketnéma ügygyel állottak.

Most, hogy Cházár András halhatatlan életének ismét egy határkövéhez, testi halálának száz éves évfordulójához érkezünk, e néhány adat közrebocsátásával emlékezzünk meg róla. Életének lombos, majd vihartépett fájáról szakítsunk néhány levelet s koszoruba kötve helyezzük emlékszobrának talapzatára, emléktáblájának peremére.

*

Mikor az 1799. esztendő szeptember hónapjában Cházár András Bécsből, ahol a siketnémák intézetét meglátogatta, visszatért, elhatározta, hogy a *két nemes Magyar Hazában* híveket toboroz, akik vele együtt *éreznek s egy lélektől érzékenyítve lévén, szerencsétlen embertársaikban magukat nézik.*

Levelet írt, gyönyörű szép levelet a *Magyar Kurir* szerkesztőjének, adná tudtul a magyar haza nemesen érző polgárainak eltökélését³⁾. Egyben jó maga is járt-kelt, buzdított, lelkesített, agítált és híveket toborzott. Többek

¹⁾ Várhunok=barhunok=barkók, kikről K. M. most ír egy nagyobb szabású néprajzi munkát. A szerk.

²⁾ Vö. M. S. O. 1914. 5. sz. 111. l. A szerk.

³⁾ E levél fogalmazványának fényképe olvasható az „Emlékkönyv a siketnémák váci országos királyi intézete 100 éves fennállásának ünnepe alkalmára szerkesztette Borbély Sándor igazgató. Budapest, 1902.“ c. könyv 60–61. oldala között.

A szerk.

között itthon, Gömörben, az ő szűkebb hazájában is megmozgatott minden kicsinyke követ, hogy nagy emberszeretetének hatalmas épületet emelhessen, a magyar siketnéma ügynek *fundamentumot* rakhasson.

Nyakába vette a vármegyét s minden udvarházba bekopogtatott. Így látogatott el a murányvölgyi Vizesrétre is, ahol akkoriban *császári és királyi Tanácsos méltóságos Ózdi Sturmman Márton Uram lakozott az ő hívéséges életépárjával, Felső-Szudi Sembery Anna Nagyasszonnyal, minden ember-séges ügyeknek és bajoknak lelkes patrónájával.*

Zimankós októberi napon érkezett Cházár, könnyü kiesi magyar szekérkén Vizesrétre s esthajnalon fordult be a mindig sarkáig nyitott nagykapun a Sturmman uram hatalmas portájára. Bozontos, nyakörves kutyasereg, kuvasz, kopó, agár és szelindek fürgén ukrándozó falkája fogadta az udvarház könyöklője elé járuló szekerkét, amelynek jól kiszalmázott fűzfakaskájából, bundáját lehüvelyezve lépett a hátsó ferhécre Cházár s pattant onnan acélos ruganyossággal a kutyák serege közé.

Most nyítt, szűkölt, vonított ám még csak a kutyák hada. Azt vélné az ember, hogy mindeniket nyuzzák. Pedig dehogy, csak a felett való örömében zsandol, hogy *vendég érkezett.* Méltányolta is Cházár a körülötte ugrándozó és hangversenyző állatok sziveslátását, de meg nem állotta, hogy oda ne szóljon hozzájuk ekképen: *Jó, jó, csakhogy nem vagyok ám siket! Inkább ti lennétek némák!*

— Ne, tu, ne! Kimenj, te! Takarodtok!

Ércesen csendültek a fenti szók Sturmman Márton uram ajkáról, aki a nagyteremtette kutyalagzira a nyitott tornácra lépett s illendően fogadni sietett kedves vendégét. Már a könyöklő lépcsőzetén találkozott Cházárral.

Isten hozta, nagy jó uram!

— Magam is igyekeztem s felette örvendek, hogy méltó uramat mély-séges tisztelettel üdvözölhetem. Kemény időnk vagyon!

— Jha! Simon Juda, nagyuram! Már ilyenkor dér csipi a kökényt.

Meleg kézzorítással illetvén egymást, beljebb kerültek. De Sturmman uram még menőben így kiáltott ki az udvarra:

— Hé! Valamelyitek! Nocsak lássátok el a kocsist, jószágot illendően!

Elcsendesültek a kutyák. Lent az udvar végén, az istállók előtt nagy-szivesen fogadta a cselédség a vendégkocsist. Egy-kettőre meleg istállóban teli jászol mellett ejtőztek a lovak s enyhe cselédszobában pipázgatott a kocsis a belső cselédséggel.

Fent az udvarház tágas kandallós szobájában pedig, ahol vígan lobo-gott és szikrázva pattogott már az enyhet adó kandallótűz, a kedves vendéget fogadták igaz magyar vendégszeretettel. A ház bájos asszonya is Cházár elé járult, kicsike fiát, Györgyöt kézenfogva vezetvén a *jó bácsi* elé.

Általános témákról folyt a társalgás, fogyott az idő csaknem észre-vétlenül. Persze korai kiadós vacsora került azután a nagy étkező asztalra, amelyet dus ezüst készletekkel terítettek föl az udvarház cselédei. A módos vacsorához társalkodó vendégül meghívta a ház asszonya a falu nagyművelt-ségű evangélikus papját, *Koritsánszky Sámuel*t is.

Jócskán fogytak az ételek és italok, de nem fogyott a beszéd, amelynek folyamán kisebb tanácskozás keretébe is beillő tárgyhalmoz vedőtött föl és képezte az élénk társalgás bőséges anyagát.

Politika, társadalmi élet, fejlődő intézmenyek és irodalom, mind-mind szóra szót provokáltak s úgy mulasztották az időt, hogy bizony észre sem vették, mikor a nagy zenélő óra az éjfél tiszteletére harangjátékával fölcsendült s mozgó figuráival, az óramű lapját képező várkép órségét vonultatta föl ficánkoló paripákon.

A ház asszonya már jóval előbb észrevétlenül távozott s hagyta az urakat magukra és kedvükre. A társalgás folyamán végre Cházár is sorát ejtette az ő *rejlegetett dolgának*. Erről azután még jócskán elbeszélgettek.

Sturmann és Koritsánszky már tudták, hogy Cházár milyen áldozatokat hozott már eddig is a siketnéma ügyért; értesültek arról is, hogy Cházár csak nem régiben rosznyói házát is felajánlotta egy létesítendő siketnéma intézet céljaira, valamint, hogy tiszteletes és tudós *Magda Pál* uramat, a csetneki iskola jeles tanítómesterét saját költségén Bécsbe küldötte a siketnémák oktatásának a módszerében való jártasság megszerzésére. Lelkesedéssel fogadták Cházár nemes terveit s megígérték neki, hogy minden tekintetben segítségére lesznek.

— De már ezt meg kell csinálni!

— Ezzel nem szabad késlelkedni!

Ezekkel a lelkes szókkal az ajakán oszlott szét és tért nyugalomra a kis társaság, hogy azután nagy és nemes munkáját megkezdje, folytassa és diadalra juttassa. S a lelkes három férfiúhoz csatlakozott a nem kevésbé lelkes, a női szív nagy-nagy emberszeretetével ékeskedő Sturmann Mártonné, Sembery Anna nagyasszony is, aki másnap már 1000 frt adománnyal járult az ügy céljaihoz.

De Sturmann Márton uram sem maradt ám hátrább neje jótékony-ságától s lelkes erkölcsi közremunkálkodása mellett 2000 frtot tett le az ügy céljaira. Egyben megbeszélték azt is, hogyan és mikor járuljanak Ferenc király magas színe elé, kérvén az ő királyi istápolását egy magyar siketnéma intézet létesítése érdekében.

— Vizesréti utam tehát — mondotta akkoron Cházár — bőséges szénatermést nyújtott nekem. Most már csak odafönt el ne *szalmásodjék!*

És nem szalmásodott el, mert Cházár lelkes és fáradhatlan munkálkodásával karöltve vetette mérlegre Sturmann Márton és felesége is minden befolyását és tekintélyét s hozott nemes áldozatokat még azután is többször és jelentékeny adomány-összegekkel a magyar siketnéma ügy és a fölállítandó első intézet érdekében.

Thaisz András, az egykori író lelkes szóban írta meg Sturmann Márton és felesége rövid életrajzát és emlékezett meg egész vagyont kitevő jótékony adományaikról. *Thaisz* művében, melynek címe:

Kivonat:

Császári és Királyi Tanácsos
méltóságos Ózdi Sturmman Márton Úr
közhasznu életének vonásai.

Számos barátainak és tisztelőinek számára kiadta

Thaisz András.

Pesten Füstkúti Landerer Lajos betűjével 1829.

Többek között ezt olvashatjuk: *A Haza oltárára letett áldozatjait növelkedtelle azon nagy Ajándékával is, melyet gyarlóságban szenvedő szótalan némák és sikelek tanítására spendirozott, lévén ő e hazának nagy Humanistája . . .*

S Ózdi Sturmman Mártonné Sembery Anna Mária nemes munkatársa volt férjének és Cházár Andrásnak a hazai siketnéma ügy megteremtésében. Mint az egykoru krónika írja: *hajlival járt koldulni országszerte a nemes nagyasszony a siketnémák javára és ő maga ötvenezer rénes forintokat adott erre a célra. Hálás utódok kegyelete őrzi az alapító levelek impurumát.*

S jellemző pacolai *Hellenbach* báró, udvari kancellistának Sturmmané-ról mondott következő mondása is: *Kár is lesz a siketnémákat beszélni tanítani, beszél eleget helyettük Sturmmané.*

Ilyen lelkes munkatársakkal indult Cházár a nemes küzdelembe, amelynek gyümölcsét Cházár András, Isten jóvoltából még életében élvezhette, mert *nemes szívére valló gondolata, vágya* testet öltött, 1802. évi augusztus hó 15. napján nagy ünnepségek között megnyitották az első hazai siketnéma intézetet Vácot, ahol azt felállítani Ferenc király elrendelése.

Csaknem tizenkét lusztrum bukott azóta alá a nagy Mindenség örökké hullámzó tengerébe és egy hosszú évszázad azóta, hogy Jólészi Cházár András nemes lelkének, emberbaráti szeretettől dobogó nemes szívének a tüze a gömörmegyei Rozsnyón örökre elhamvadt, porhüvelyé összeomlott!

De szelleme él és itt virraszt fölöttünk! A mag, melyet elvetett, bőséges gyümölcsöket terem! Ez az ő emlékezetének pusztíthatatlan babéros oszlopa!¹⁾

Gömör-Rozsnyón, 1916. évi januárus hó 28.

Komoróczy Miklós.

¹⁾ Ch. A. életrajzát és a váci sn. intézet kezdeményezésére vonatkozó munkálkodását. (Irta: Gácsér J.) lásd a nevezett int. Emlékkönyvét. Ugyanott van szobrának képe is

Vö. még: a) snk. váci intézete 1901—2. és 1902—3. évi értesítője. (Az intézet 100 éves multja és százados ünnepélye); b) Gácsér J. Apróságok Cházár A.-ról. (Snk. Zsebnaptára 1911. 53. 1.); c) Cházár-ereklye M. S. O. XV. 13. A szerk.

A harctéren

megsiketült, nagyfokban nagyothallóvá, siketnémává lett, megnémult,
vagy beszédhibát szerzett katonák oktatásának tervezete.

Vége.

(Függelék.)

Rendtartás és fegyelem.

b) *A központi beszédzavarok eseteinél:*

A beszédzavarok javításánál általában a siketnéma gyermekek és a beszédhibások oktatásánál már kialakult módszereket alkalmazuk. Ez eseteknél azonban előreláthatólag több megoldásra váró nehézséggel fogunk találkozni, amennyiben ezeknél a beszédszervek bénulásai a legtöbb esetben súlyosabbak. Azonban sporadikusan előfordult tanításuk eredményeiből tudjuk, hogy a legtöbb esetben sikerrel oktathatók. Náluk általában a beszédszervek működésének fejlődése jóval lassúbb lesz, mint azoknál, sőt oktatásuk egyes esetekben eredménytelen marad. Taníthatásuk eme nehézségeivel szemben azonban régebbi nagy beszéd-gyakorlatuk megmaradt emlékei, a nyelv ismerete jó segítségünkre lesznek, amit tanításuknál ki is kell használnunk. Oktatásuk közben folyton figyelmeztessük őket régebbi gyakorlatukra, hogy így közvetve pszichikai úton is hasunk a bénult beszédszervekre.

Ha a némaságot, illetve a hibás kiejtést a beszédközpont, vagy az abból kiinduló idegpályák bántalmi okozzák, ilyenkor többekévesbbé a környéki beszédszervek is bénultak, mivel ezeket a beszédközpont és az ebből kiinduló idegek mozgatják. Ha e fogyatkozások állandó jellegűek, vagyis ha az orvosi kezelés alatt nem javulnak, ez esetben a környéki beszédszervek mozgásának gyakorlásával kívülről hatunk az agyi központra.

Tanításukat kellő előkészítés után az egyes beszédszervek mozgásának gyakorlásával kezdjük. A bénulás foka szerint ugyanazokat az ütemszerű izomgyakorlatokat, majd az egyes hangok kiejtéséhez szükséges mozgásokat végeztetjük, amint az alább, az egyes beszédszervek gyakorlására vonatkozó részben le van írva. Végül, hogy a beszédszervek működésének a beszédhangok kiejtéséhez szükséges összrendezettsége is meg legyen, e célból — a fokozatosság betartásával — kellő és rendszeres előgyakorlatokat végeztetünk. Például a nyelvet és az ajkat egyszerre, egyidőben az „a“, „ó“, „e“, „i“, stb. stb. kiejtéséhez szükséges állásba helyeztetjük és ezt gyakoroltatjuk, majd susogó hangon, majd zöngével kapcsolatban ejtjük ki e hangokat, stb. Az egyes beszédhangokat a könnyebb kiejthetőség szerint vesszük sorba.

c) *A környéki beszédzavarok eseteinél:*

Akiknél csak egyes beszédszervek, például a nyelv, az ajak, a hangszalagok vagy az uvula hiányos működése okozza a néma-

ságot, vagy a hibás kiejtést, azoknál főleg csak e hibás beszédsszerveket gyakoroljuk, a többit csak annyiban, amennyiben a kiejtéshez a beszédsszervek összműködésére van szükség.

A hüdés vagy sérülés folytán merev nyelvvel a következő ütemszerű izomgyakorlatokat végeztetjük:

1. előrenyújtása — visszahúzása,
2. oldalozó mozgatása,
3. emelő mozgatása, (Előbb az első fogaknak támasztva a nyelv háta, majd a hegye, majd az egész nyelv emelkedjék.)
4. az egyes hangok kiejtéséhez szükséges mozgatása, illetve állásba való helyezése,
5. rezgő mozgása,
6. a többi beszédsszervvel való összrendezett mozgása.

Kezdetben oly hangokat ejtetünk ki, melyek kiejtéséhez szükséges nyelvállást könnyen elérhetjük, majd a fokozatosan nehezebb nyelvállással képzett hangokat vesszük sorba.

Ha e mozgásokat, vagy a szükséges állásokat kezdetben a nyelv önerejéből nem tudja elvégezni, mesterséges úton, nyelvcsonttal, stb. segítjük ezt elő.

A hüdött, merev hangszalagok rezgését általában oly módon fejlesztjük ki, mint a siketnéma gyermekeknél. Azonban a tüdőből erősebb légáramot bocsájtunk ki, hogy ezáltal a hangszalagokat megrezegtethessük. A megerőltetéstől, a kimerüléstől azonban óvjuk tanítványainkat, mert a kellő eredményt csak fokozatos és huzamos gyakorlással és edzéssel érhetjük el.

Kezdetben a susogó, a rekedtes és a hörgő hang is jó. Ezek a fejlődésnek fokozatai. Nem kell félnünk, hogy így a megszokás következtében nem lesz tiszta a zöngéjük, mert ezek hallanak s maguk is tudják, hogy a zöngé további fejlesztésére szükség van.

A merev, vagy benuult ajak mozgását szintén ütemszerű izomgyakorlatokkal érhetjük el. Ily gyakorlatok:

1. ajaknyitás — ajakzárás,
2. az ajak jobb- és baloldali széthúzása, vagyis a száj szét húzása, majd nyugalmi helyzetébe való visszabocsájtása,
3. ajak-csucsorítás,
4. az ajak rezgő mozgása,
5. az egyes hangok kiejtésénél szükséges ajak-állások gyakorlása.

Kezdetben itt is olyan hangokat ejtetünk, melyek kiejtéséhez szükséges ajakállást könnyebben elérhetjük, majd fokozatosan térünk át a nehezebbekre. Ha az ajak e mozgásokat a saját erejéből nem tudja elvégezni, akkor kezdetben itt is mesterséges úton hajtjuk ezt végre.

A benuult uvola (nyelvcsap) záró- és nyitó-mozgását is általában oly módon érhetjük el, mint a siketnéma gyermekeknél. Huzamos ideig csupán oly hangokat ejtetünk, melyeknél a nyelvcsap

mindig zárja az orrgarat nyílását. Ha ezt a szokásos gyakorlatokkal nem tudjuk elérni, akkor mesterséges beavatkozással segítünk rajta.

A tüdő bénult izmait az ismert „légzési gyakorlatokkal“ erősítjük.

A dadogók tanításánál az eddig használt módszereket alkalmazzuk.

d) *A siketnémák tanításánál:*

A siketnémák tanítása az a), b), c) alattiak szerint történik. Ugyanis ezeknél mindama eljárások szüksége előállhat, melyeket fent ismertettünk. Azonban a hangok tanításának sorrendje ugyanaz marad, mint a siketnéma gyermekeknél.

Az esetleg előforduló *hibás-beszédű siketeket* is a), b), c) alatt elmondottakból reájuk illő eljárások szerint tanítsuk.

A fentiekből láthatjuk, hogy a siketnéma gyermekek, illetve a hibás beszédűek és a harctéren megsiketült, megnémult, beszédhibássá, vagy siketnémává lett katonák fogyatkozásai, illetve beszédszerveik állapota között kisebb-nagyobb eltérések előfordulnak. E különbségek következtében tanításuknál is vannak eltérések. Az a), b), c) alattiak főleg e különbségeket és a tanításuknál követendő főbb szempontokat akarják kidomborítani. A további részletek részben szakkönyveinkből és szaklapjainkból elég ismertek, részben megoldásra várnak még. Néhányan már újabban is próbálkoztak ilyenek tanításával és az eddig elért eredmények biztatók. És mindnyájunk lelke tele van a tanításukra vonatkozó eljárások terveivel, melyek azonban még kipróbálásra szorulnak. Tanításuk kétségkívül számos élettani tapasztalatra és értékes gyakorlati fogásra rá fog bennünket vezetni és a gyógypedagógiai ismereteket újabb fejezettel fogja gyarapítani, ami megbecsülhetetlen kincs lesz a jövő számára.

Rendtartás és fegyelem.

A harctéren megsiketült, nagyothallóvá, siketnémává, némává, vagy beszédhibássá lett katonákat fogyatkozásuk és előképzettségük szerint csoportosítva az erre kijelölt siketnéma intézetek között kell szétosztani.

A műveltebb siketek, illetve nagyothallók legtovább 6, a műveletlen elem legtovább 10 hónapon át, a némák legtovább 10 hónapon át, a hibás beszédűek legtovább 6 hónapon át, a siketnémák legtovább 10 hónapon át, naponként 2—3 órai oktatásban részesülnek a számukra feállított tanfolyamokon.

A nap többi részét munkában töltik, hogy ellátásuk költségeit legalább jórészen ebből fedezzék. E célból a földműves katonák nagyobb földművelő városokba helyezendők el, az iparosok ipari városokban. Ellátást (étkezést, lakást) vagy a munkaadónál nyernek, vagy a kapott munkabéren közös ellátásban részesülnek. Ruhával az illető városban, vagy az ehhez legközelebb állomásozó ezred

pótzászlóalja látja el őket. Munkaalkalomról a tanfolyam vezetője gondoskodik, aki egyúttal ellenőrzi azt is, hogy a tanfolyamon résztvevő katonák úgy a tanítási órákon, valamint a munkaadójuknál a kijelölt időben pontosan megjelenjenek. Ép ezért a tanfolyamok vezetését külön emberekre kell bízni. A fegyelem és az ellenőrzés szempontjából pedig legegyszerűbb, ha a tanfolyamok vezetését a mögöttes országrészekben katonai szolgálatot teljesítő gyógypedagógusok végzik, kik e célból megfelelő katonai rangot kapnak.

A tanfolyamok vezetői a helyi viszonyoknak megfelelő „Rendtartás és fegyelmi szabályok“-at állítanak össze és ezt a vallás és közoktatásügyi miniszterium útján a honvédelmi miniszteriumhoz felterjesztik jóváhagyás végett. A rendtartási és fegyelmi szabályokban pontosan és világosan meg kell szabni a kötelességeket és a jogokat, a felkelés idejét, a tanítás kezdetét és időtartamát, a pontos megjelenést, a szorgalmat, az engedelmességet, a szórakozás és a pihenés idejét, a közös étkezésnél az étkezés idejét és a napi étkezések számát és a fegyelmi eljárásokat.

A tanfolyamon résztvevő katonák a tanfolyam ideje alatt fegyelmi szempontból a helyben, vagy a legközelebbi városban állomásozó ezred pótzászlóalj parancsnokságának hatáskörébe tartoznak. Kisebb kihágásokért járó büntetéseket a tanfolyam vezetője szabja ki. Nagyobb kihágások esetén azonban a tanfolyam vezetője tartozik a fenti pótzászlóalj parancsnokságának jelentést tenni, mikor is ez szabja ki a büntetéseket.

Helyreigazítás: A haretéren megsiketült stb. katonák oktatásának lapunk m. é. 11—12. számában közölt tervezetében a 116. lapon, a harmadik bekezdés első és további sorai így szólnak: a „f, v“ kiejtésénél az alsó ajak és a felső fogsor, a „t, d, n, l“ kiejtésénél pedig a nyelv hegyének jellegzetes állása és mozgása természetes kiejtés mellett is szintén elég jól látható, észrevehető. *Let József.*

PEDAGÓGIAI MEGFIGYELÉSEK.

1. A kifejlesztett hangok közül rendszerint azok a legtermészetesebbek, amelyet növendékeink némi rávezetés mellett mintegy önmaguktól is eltalálnak. De viszont azok a legmaradandóbbak, amelyeket minél több oldalulag érzékeltettük. Hogy az í-t nemcsak a gégefőn és a mellen, hanem különösen a fejtetőn is lehet érzékeltetni, rég tudott dolog. De érzékeltethetjük a fülben is.

Ha mindkét tenyerünkkel füleinket befogjuk és í-t hangoztatunk, füleinkben bizonyos fokú bizsergést érzünk, mely annál élénkebb, minél tisztább az í csengése. Ugyanezt tapasztaljuk az ú—ű és némileg az ó—ő hangoztatásánál is. Érezzük továbbá ezt a bizsergést valamennyi zöngés mássalhangzónál, de különösen a zöngés explosíváknál és az r-nél.

Okát ennek a következőkben látom: a felsorolt hangok képzése alkalomával, a gégeből kiáramló zöngé a szájrészek által képezett szűkület, illetve zárlat következtében hangrezgések alakjában áterjed a környiszervekre és

részint az Eustach-kürtön keresztül, részint pedig a koponyacsontok közvetítésével a dobüregbe, onnan pedig a dobhártyán, illetve külső halljáraton át a tenyerünkhöz jut. Innen visszaverődve okozzák a füleinkben a fentebb említett bizsergést. Növendékeink ezt hallásnak vélik s ha ebben a hitükben megnyugtatjuk őket, a legnagyobb buzgalommal gyakorolják a hallottnak vélt hangok kiejtését.

A bizsergés élénksége egyuttal fokmérője a kiejtett hang tisztaságának. Ha a hang képzése jó, akkor a bizsergés élénk és viszont, ha a bizsergés csak alig, vagy egyáltalán nem érezhető, akkor a kiejtett hang sem tökéletes. Miután növendékeink ezt a különbséget könnyen észreveszik és hamar felfogják, kitűnő ellenőrző eszközt nyújtunk nekik, ha ennek ismeretére rávezetjük.

2. A II. osztályban vagyunk. A feladott kérdés az, hogy: „Van-e apád?” Dacára annak, hogy néhány tanítványom hamar tisztában volt úgy a kérdéssel, mint a felelettel, egyik, különben elég tehetséges növendékem váltig állította, hogy 5 apja van. Úgy ennél, mint még néhány más növendékemnél csak hosszas rávezetés után, valamint a saját családi fényképemnek a felhasználásával tudtam a különben igen egyszerűnek és könnyűnek látszó kérdést úgy ahogyan tisztázni.

Mennyivel hamarabb értem volna célt és mennyivel biztosabb lett volna az eredmény, ha teszem nem is valamennyi, hanem csak egy néhány tanítványomnak otthonról hozott családi képét tudtam volna felhasználni. Akármilyen primitív is az a kép, fenti célra mindig kiváló szolgálatokat fog tenni. De e mellett még mennyi mindenfélére jók az ilyen családi fényképek? Csak akkor tudjuk azt kellőleg értékelni, ha megfigyeltük, hogy tanításközben milyen hangulatváltozást idéz elő az otthonnak, az apának, az anyának s a testvéreknek csak a pusztá emlegetése is. Talán sohase unják meg, ha mindig is róluk beszélgetnénk.

Szerezzük be tehát tanítványaink családi fényképeit! A mai sok amatőr fényképész mellett nem nagy nehézséget okoz azoknak a beszerzése¹⁾. N. P.

3. *A siketnémák tehetség szerint való elkülönítése.* Tapasztalati tény, hogy egyes tárgyakban sok sn. nem tud oly léptekkel haladni, mint jobb tehetséggel megáldott társa. Így vagyunk különösen a számtannal. Míg az egyik egy szempillantás alatt átérti a dolgot, a másinak napok, sőt hetek szükségesek arra, hogy ugyanazt a dolgot megértse és megrögzíthesse. Ezen ügy segítünk, hogy a gyengébb tanulóval többet foglalkozzunk s igyekezzünk annak elméjébe elvetni a tudás magvát úgy, hogy az ki is csírázzék s termést is hozzon, de viszont az élénkebb észjárású gyermeket sem hagyhatjuk tétlenül ülni, mert elunja magát s előbb-utóbb figyelmetlenné válik. Egy dologgal sem foglalkoztathatjuk állandóan, mert megunja. Tovább pedig nem mehetünk munkánkban addig, míg a gyengébbek is meg nem értették az anyagot. Mi következik ebből? Az, hogy akaratlanul is vontatottá válik munkánk s keveset végzünk el az előírt anyagból. Pedig a tanterv bizony

¹⁾ Legegyszerűbb volna a felvételi értesítésben kérni.

meglehetősen sokat ír elő. Vajha minél előbb megvalósulhatna az a régóta hangoztatott terv, hogy a snk.-at tehetség szerint válasszák el s külön-külön intézetekben tanítsuk a tehetséges és kevésbé tehetségeseket. Mennyivel gyümölcsözőbb lehetne akkor a munkánk.

4. *Az ismétlés fontossága.* Sokszor látjuk, hogy növendékeink egy, már régebben tárgyalt anyag felelevenítése alkalmával abból vajmi keveset tudnak. Ennek okát abban találjuk, hogy nem ismételtünk eleget. Természetes is, hogy kevésbé marad meg az emlékezetben az, amire kevesebb gondot fordítottunk, mint az, amivel többen foglalkoztunk. Ismételtessünk tehát minél többet; ha lehet, minden órára adjunk fel ismételni valót. Egyszer havonta azonban föltétlenül tartsunk általánosabb ismétlést s tapasztalhatjuk majd ennek jobb eredményre vezető hatását. — i — c.

A háború és mi.

— Hatodik közlemény. —

„Magyarország nem volt, hanem lesz“.

Gyűjtjük s jegyezzük fel emlékül és emlékeztetőül, a jövő számára tanulságul azokat az adatokat, melyek státusunk tagjainak a mostani nagy időkben való szereplésére vonatkoznak, intézeteink s növendékeink életébe világítanak.

Snk. kir. orsz. int. Vác. 1. Szentgyörgyi G. hadapr. 314. honv. gy. e. II. zl. 8. szd. Tposta 253. 2. Schaeffer M. Karánsebes, cs. és kir. tart. tisztí iskola. 3. Mayer A. szkv. 85. gy. e. II. szd. Balassagyarmat. (Február 25.-i hirdás.)

Snk. int. Kolozsvár. 1. Z. Kiss J. f. évi jan. hó 1.-én hadnaggyá nevezetett ki. Most a Russ felderítő különítmény 2. századparancsnoka Tposta 162. Igazgatójához a következőket írja: „A legutóbbi napok a legirtózatosabbak, amiket valaha átéltem. Csak az isteni gondviselés őrizhet meg minden bajtól. Ez a terület hasonló vala ama helyhez, amit pokolnak hívnak. Itt bizony — sajnos — megtanultuk ösmerni a pergőtűzet is“. 2. Nagy L. kadett, jelenleg szabadságon van. Címe: 50 gy. e. Káderiroda. 3. Ürmösi J. tizedes még mindig Marosvásárhelyen a kórházban. 4. Kabán J. szkv., mint könnyű szolgálatos, ideiglenesen felmentetett a katonai szolgálatából.

Snk. int. Kaposvár. 1. Schnellbach F. bevonult Szegedre, de mire jelentkezett, már ott volt a felmentő rendelet s hazabocsátották. 2. Kárpáti O. segédszolgálatos Bécsben. Jan. 26.-án még nem szabadságotlák. 3. Jávor Gy. szkv. Balassagyarmat, Bercsényi-u. 9. A leány növendékek katonai kórházaknak fehérruhát foltoznak.

Snk. int. Eger. Varsányi F. és Sturm J. új címe: Kriegsgefangener, Strietensk, Transbaikal, Russia. — Dankó I. Kriegsgefangener, Tshita-Antipicha 24. Rotta. No. 7094. — A testület elhatározta, hogy a távollevő kollégáknak — volt növendékeikkel — iratnak.

Snk. int. Körmöcbánya. 1. Hribik A főhadn. Fest. Art. Reg. No. 5. 15 cm. Hb. Btt. V. Via Teodo, Bocche di Cattaro. 2. Ivanovich O. (evang. hitokt.) Ers. Res. Korpl. K. u. k. 2. Armeekommando. Tposta 108. 3. Kunsch F. 66. gy. e. II. szd. Sóvár, Eperjes mellett. 4. Pongrácz M. K. u. k. Baukomp. No. 5/101. Feldp. 85. 5. Szász J. hadapródj. 71. gy. e. 14. tábori

szd. Tposta 59. 6. Rendek J. (int. szolgál) orosz fogságban. Rasdoluje, b/Wladiwostok. 10. Rotte. — Molnár A. felmentetett s állását 1916. febr. 3.-án elfoglalta. A leány növendékek 7 kg. gyapjúfonalból meleg holmit készítettek a katonáknak. Mult számunkban a kórházul használt intézeti helyiségek visszaadása idejéül január helyett június olvasandó.

Snk. int. Ungvár. 1. Tóth Á -orosz fogoly. Szamarkand (Ázsia). Decemberben a távirata így szólt: „Élek, pénz nélkül!“ 2. Tamás I. tavaly több hónapig a Kárpátokban harcolt. Cs. és kir. 38 gy. e 8 szd. 1 szk. Tposta 111. 3. Zsembai F. Kassa, Kovács-u. 59. I. em. 4. Gáspár Á. segéd-szolgálatos, irodában van. Cime: cs. és kir. 66 gy e. teher szállító-osztag (Lastträger-Abt.) Tposta 217. ~ 53 gyermeket hivatunk be, eddig 44 jelent meg. Négy osztályunk van, hárman tanítunk. Az I. oszt. főnöke Fáklya K., ki a III. o. számtanját is tanítja. A II. és III. oszt. főnöke Gyömörey A., ki a III. és IV. oszt. rajztanítását is vezeti. A IV. oszt. főnöke Schulmann A. igazgató. Az intézet internátusos. A fiúk lakása az intézetben, a leányoké bérhelyiségben van. A fiúk háló és nappalijal egy és u. a. terem szolgál. A leányok nappalija a IV. oszt. helyisége. (Azelőtt tanári szoba). Egészségügy eddig — egy-két hüléstől eltekintve — elég jó. Növendékeink közül naponta 20 (szombat kivételével) a népkonyhában, teljesen díjtalanul *ebédel.* (November vége óta). A tanulók jelentkezése lassan történt. Az anyaggal most már haladhatunk. Természetesen a tananyag csak vázlatosan dolgozható fel. A tanítás részben az intézet, részben a bérhelyiségben történik. A testületünk tagjainak száma 2-vel kevesebb a rendesnél. Markovics, Sándor. — a) Pap Antal munkácségyházmegyei gör. kath. püspök (Ungvár), rövid időközökken, két részletben összesen 400 K-t adott az intézetnek. b) Novák István dr. eperjesi gör. kath. püspök, intézetünk egykori hittanára, 200 K adományt küldött. c) Schulmann A igazgató a siket hadi árvák részére segélyt kért különböző egyesületektől, magánosoktól stb. Az „Országos Gyermekvédő Liga“ írja, hogy hajlandó 5 hadi árva neveltetésének és taníttatásának összes költségeit fedezni Békeidőben az eltartási stb. költség kb. 400 K, tehát az ajánlat évi összege 2000 K. d) Seregély S. egyesületünk tagja s intézetünknek hittanára buzgó működést fejt ki egypár gör. kath. plébánián az int. segélyezése érdekében. Ennek eredményeként multkorában pl. meglepett bennünket a nagyráti gör. kath. egyházközség több tagja s kb 200 K értékű terményt és készpénzt adtak át az int. céljaira. — Jelentkeztem hadiadó fizetésére (hadmentességi adó), de elutasították a jelentkezésemet azzal, hogy a törvény szerint *csakis a bpesti izr. siketnémák int.-nek tanerői tartoznak hadm.-díjat fizetni.* Az államiak és segélyezették tanárai nem. Erről egyáltalában nincs említés téve t. i. mirőlünk. A felmentettek is tartoznak hadm.-díjat fizetni arra az időre, míg a felmentés érvényben van. (De csakis az izr. int.) Sándor Szilveszter halála évfordulóján (II. 28.) a testület gyászmisét mondatott. Gy. A.

Snk. int. Sopron. 1. Völker J. ig. dec. pótsemlén Pozsonyba felülvizsgálatra küldetett s ott a szeme miatt mindennemű katonai szolgálatra alkalmatlannak nyilvánították. 2. Faragó B. hadm. még Pozsonyban az ev. lyceumban van, mint beteg. Irja, hogy nemsokára már felgyógyul s néhány napi szabadságra Sopronba megy. 3. Csak S-ról csak annyit tudunk, hogy ismét a harctéren van, telefonista 48. gy. e 4. László G. (orosz fogs.) cime: Berezovka, Transbaikál, 3. Bat. 1. Rote. Többeknek írta, hogy egészséges és jól van. Külön szobában vannak az önkéntesek s az önkéntességre jogosultak szolgát is tarthatnak. Kosztjuk kevés, de neki azért elég. Ha pénzüik van, főzhetnek maguknak külön. Megjegyzi, hogy ott elég olcsó minden. 5. Takács Gy. helyiszolgálatra minősített számv. őrmester volt Nagyszom-

batban. Mint ilyent, 1915 dec. 23-án hivatalból ideiglenesen felmentették 1916. jan-tól tanít. 6. Maár J.-t felmentették.

Snk. int. Szeged. 1. Ábrahám J. Ers. Res.-Barczzentpéter, Brassó m. — VII. Ers. Komp. Iroda. 2. Gyovay D. J. hadifogoly; címe: Gefreiter Josef D. Gyovay, Kriegsgefangener Tsardsui. Bukhara, Asien. 3. Kákonyi S. tiz. — Baukompagnie V/28. Tposta 312. 4. Láng I. Sanitáts-Zugsführer. — Kuttenberg (Csehország) Reconvalesszentenabteilung. 5. Mayer D. e. é. önk. 46. gy. e. Brassó 6. Schnitzl G. Zugsführer. — Inf. Bataillon. — I/61. Feldpost 312.

Az *izr. snk.* orsz. intézetében Tolnai I. B. igazgató megkapta a Vöröskereszt II. oszt. díszjelvényét a hadiékítménnyel.

A „*Cházár András Országos Siketnéma-Otthon*“ IX. évi jelentése önérzetesen állapítja meg, hogy „A háború békés munkásai sorában szerény, de igen szép helyet biztosítottak maguknak a siketnémák s így az Otthon is. A sok munkás kezét, mit elvont a háború helyéről, azoknak, kik itthon maradtak, pótolni kellett. A siketnémák számos erényét, jó tulajdonságát még sohasem méltányolták úgy mint most, midőn idehaza a munkás kezekre oly nagy szükség van. A sorstársak pedig a nagy időkhöz méltóan igyekeztek helyeiket betölteni, minden várákozásnak megfelelni. A tagok száma: 5 dísztag, 66 alapító, 1 pártoló, 71 rendes. Vagyon: 23,346 K. 75 f.“ (Ebből 20,000 K. hadikölcsönben van.) A jelentést kiadták külön és a Siketnémák Közlönye 1916 3. számához mellékelve is. Ajánljuk az Otthont olvasóink erkölcsi és anyagi támogatásába. (Budapest, VIII. Aggteleki-utca 2/a. II. em. 10.)

A *snk. harci vágya.* Szobolovszky I. kartársunk a következő levelet kapta: „Siketnéma Sport Club Kispeszt, Jósika-u. 12. Club színe: Lila-fehér. 46/916. sz. Tekintetes Tanár Úr! Clubunk értesült arról, hogy Ön újságcikkeivel lelkesen agitált a hadiszolgálatnak a siketnémákra való kiterjesztése érdekében. E hazafias tényért legutóbbi ülésünk örömmel eltelve, azt a határozatot hozta, hogy hálás köszönetünket fejezzük ki Önnek azért az értékes és szeretett hazánk érdekeit előmozdító munkásságáért, amellyel a mi hadiszolgálatunk érdekében buzgólkodni kegyeskedett. Láttuk a nemzet virágait zeneszóval és nemzeti imádságunk lelkesítő hangjai mellett harcba indulni s ilyenkor mindig elszorul a szívünk s betölti lelkünket az a sóvárgó gondolat: vajha, mi is mehetnénk messze harmezőkre, vajha mi is onthatnánk vérünket szeretett hazánkért! Érezzük, hogy elárvult fülünk nem akadályozhat meg minket sem abban, hogy részt vegyünk ez ádáz küzdelemben s ha kell, mi is ontsuk vérünket hazánk védelmére. Ami szívünkben is lobog még az ősi harci vágy és a hazaszeretet lángja. Türelmetlenül várjuk a haza hívó szavát, hogy megtegyük mi is legszentebb kötelességünket. Nagyon kívánjuk, hogy nagy érdemű munkássága tetteket érleljen. S mi, siketnémák hálaánk jeléül életünkkel — vérünkkel váltanánk be szavunkat s megmutatnánk, hogy bennök is él még az a tűz, a lelkesedésnek az a tüze, amely a Hunyadiak, Rákócziak vagy akár a márciusi ifjak szívét lelkesítette. Hazafias üdvözléssel. Budapest, 1916. február hó 19-én. Siketnéma Sport Club 1912. Krech Lajos alelnök s. k., Budai István titkár s. k., Kecksz János jegyző s. k.

Snk. áll. int. Budapest. A Franciaországba internált Michels és Bründl kollegák elég gyakran adnak életjelt magukról. Michels a berlini és egyik svájci siketnéma intézeti igazgató útján kapott német filozófiai munkákat, most erre vetette újból magát, miután a francia újdonságokat régen elhagyta. Istenes K., Bárczi G. hazakerültek, előbbi felmentéssel, utóbbi mint segédszolgálatos. — Bárczi a vakok kir. intézetéhez nyert ideiglenes beosztást. — A testület, élén az igazgatóval szorosabb érintkezésbe került a Militárkommandóval a siketült és néma katonák ügyében. A kezdet, az előkészü-

let nagyobb részén már tul vagyunk; de a szorosabban vett tanítás még nem kezdődött meg, de hihető, hogy az István-úti hadikórházban szerzett tapasztalatok megfogják könnyíteni a nagy munka sok-sok terhét. — A Borbély Sándor irodalmi alapítványra a testület egyhangulag 100 koronát szavazott meg. A terhes, összetorlódott munkát, a tanítást igen hátráltatja az intézetet ért újabb bezárás egy elég veszélyes epidémia, mint hihető azonban, hogy a nagy hézagok az iskolai év végére eltűnnek. — *Ifj. Klis Lajos* címe: K. u. k. 1. Reg. der Tiroler Kaiser-Jäger 14. Comp. Tp. 98. (Sj.)

Schreiner Miklós szkv. Mil. Arb. Abt. 4/33. Feldpost 140.

Baranyay Géza Budapestről visszarendeltetett a dunaszerdahelyi fogolytáborba.

Wollmann J. kartársunk felmentetett s állását elfoglalta (áll. kisegítőiskola.) — *Kádas Gy.* kollégánk a vakok szegedi intézetétől szolgálatra rendeltetett a vakok bpesti kir. orsz. intézetéhez. Ugyanitt kell jelentkezni felmentése után *Varga R.* aradi kollégánknak is. K.

Borbély Sándor jubileuma.

Életrajzi vázlat.

Egy nemesen eltöltött élet szemlélete olyan élvezetes és tanulságos, olyan lélekemelő és tisztító, mint egy klasszikus drámáé. Borbély Sándor életdrámája, a munka és alkotások mozgalmal felvonásain át, most jutott el a cselekvés tetőpontjára. Mint a költői igazságszolgáltatás, úgy az erkölcsi világrend igazsága is megköveteli, hogy a bonyodalmak és küzdelmek után szerencsés kifejlés, teljes siker koronázza az ő életművét, hogy majd bölös megnyugvás és a tökéletesen teljesített hivatás jutalmazó érzete mellett boldog meglepődöttséggel tekintse át nehéz, de dicső pályafutását.

Kiváló emberek élete és életrajza célkitűző, követésre vonzó az oktató példa a kortársak és az utódok, s különösen a pályasorsosok előtt. Borbély Sándor élete mintaszerű a magyar hazafi, a magyar tanító, a magyar siketnémákat nevelve oktató számára. Az ő élete is megtalálja majd a maga méltó Plutarchusát. A jelen életrajzi vázlat a jubileumi ünneplés aktaszerű előadásának csak szerény nyitánya kíván lenni.

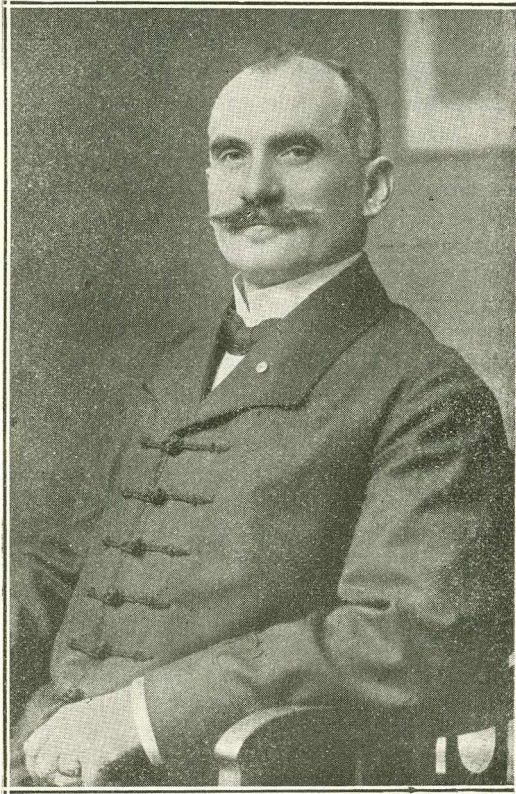
Borbély Sándornak arany szíve és acél akarata, érző lelke és éles esze, alkotó tehetsége és kristály jelleme, rugalmas szervezete és szívós energiája, rajongó hazafisága és tevő emberszeretete, csüggedetlen munkakedve és ernyedetlen munkaereje, soha nem révedező nyelvérzéke és irodalmi vénája, minden hajlama és készsége egyenesen predestináltak olyan pályára, amelyen a szív és ész, a szeretet és akarat, a lelkesedés és kitartás állandó és harmonikus együttállása nélkül még látszólagos eredményt sem lehet elérni.

Ilyen pálya legelső sorban a siketnémák nevelő oktatása. Ezen a téren a gondviselés Borbély Sándort valóságos misszióra rendelte ki, melyet ő tökéletes szakavatottsággal és apostoli buzgólkodással teljesít negyedszázad óta. Ezen ép olyan nehéz mint fontos hivatás-

körben senki sem tervelt és propagált, dolgozott és alkotott többet és több eredménnyel, mint Borbély Sándor. A magyar siketnéma-
oktatás mai örvendetes fejlettsége jórészt Borbély Sándor munkájá-
nak érett gyümölcse.

Borbély Sándor született Aranyosrákoson, 1866. jan. 14-én,
egyszerű székely nemes családból. A tordai unitárius gimnázium
és a zilahi tanítóképző sikeres elvégzése után a budapesti polgári

Borbély Sándor,

a siketnémák váci kir. orsz. intézetének igazgatója.

iskolai tanárképző hallgatója volt és a nyelv- és történettudományi
szakból jeles oklevelet nyert. A tordai gimnáziumnál egyévi tanító-
sága után 1890-ben Gyertyánffy István ajánlására a váci országos
siketnéma-intézethez tanár-gyakornoknak rendelték ki. Ottani ered-
ményes működése alapján 1897-ben a budapesti állami siketnéma-
intézet vezető-tanárának nevezték ki, de már 1899-ben július elején
a váci intézet igazgatását bízták rá. Ezekben és más hivatalos és
társadalmi állásokban kifejtett tevékenységének vázlatos áttekinté-
sét alább adjuk.

Borbély Sándor 1900. május 31.-én nőül vette Sebes Vilmát, egy előkelő udvarhelyszéki székely nemes család sarját, ki a szerető feleség, gondos anya, lelkes honleány és művelt magyar úrinő mintaképe, férjének mindenben méltó hitestársa, s kiváló zenetehetségével különösen társadalmi, művelődési és jótékonyossági üdvös tevékenységének hatékony osztályosa. A boldog házasságból három széptehetségű fiú származott.

*

Kétezer évvel ezelőtt, mikor a legnagyobb erkölcsi depresszióban sínylett az emberiség, a betlehem-i csillag a megújhodást és a békét, a szeretet születését hirdette a világnak. És most is, a világháború véres fergetegében, mikor az emberiség két pártra szakadtan, ádáz dühvel marcangolja egymást és önmagát, a karácsonyi csillag, a Krisztus hirnöke, azt igéri, hogy lesz még béke, hogy a szeretet diadalmaskodni fog a gyűlöleten, hogy helyreáll a fundamentumaiban megrendült erkölcsi világrend, s hogy ismét az alkotás, az eszmény lesz a nemzetek energiájának célja.

A mostani világégésben el kell enyészni a népek salakjának és meg kell tisztulni és edződni a nemes nemzetek ércének. A világtörténelem most hajtja végre felebbezhetetlen igazságos ítéletét a nemzetek fölött. Végleg letűnnek élni nem érdemes országok, megroppannak büntől és dölyftől megduzzadt birodalmak, új fényre és erőre lendülnek ideálokért küzdő államok, megújhodnak, feltámadnak elnyomott és eltiprott dicső nemzetek.

A magyar nemzet ezeréves szenvedéssel megbűnhölte a multat és jövődőt. Az ellentétes világnézeteknek most dúló harcában pedig olyan tündöklő példáját adta a hősiességnek és életerőnek, hogy most már multhatatlanul jönni kell annak a 400 év óta óhajtott jobb kornak.

E kicsi nemzet, ellenséges népek ostromló özönében, a maga törhetetlen őseireből küzdötte fel magát az emberi eszmények, a kultúra és civilizáció magas szintjára. Századokon át védte önmagát az egész világ ellen, aztán a nyugatot a kelet ellen. Most jutott el igazi magas történelmi hivatásának érájához: hogy nyugatnak apostola legyen keleten.

Nemzetünk tündöklük az ész és a szív erényeiben, a kultúra és a humanizmus műveiben. E két eszmény talán sehol sem egyetlen olyan harmonikusan, mint a siketnémák nevelő oktatásában. Isteni művelet: emberi munkával pótolni a mostoha természet által megtagadott két érzéket, melynek egyike az ember mivoltának főkritériuma. Mert az ember legegyszerűbb és legpregnansabb definíciója az, hogy: beszélő lény.

A siketnémák oktatása kultúrtörténelmünk egyik legérdekesebb, legszebb fejezete. Még nincs megírva. Ez úgy nálunk egészen önálló, utánzástól független, eredeti nemzeti célú és irányú fejlődést mutat és a tökéletességnek magas fokán áll. Alkalma volt erről tapasztalati meggyőződést szerezni e sorok írójának, aki ismeri a leg-híresebb külföldi és a legtöbb hazai siketnéma-intézetet és az ügy állását.

E nagy és dícséretes eredmény főképpen és túlnyomóan az intézeti tanárok elévülhetetlen és eléggé nem értékelhető érdeme. Többnyire kedvezőtlen viszonyok közt és igen szűkös eszközökkel, sem alulról sem felülről érdem szerint nem méltányolva, sanyarú anyagi helyzetben végezték az összes pedagógiai munkáknak képzelhető legnehezebbjét, legbonyolultabbját, önfeláldozó lelkesedéssel, ideális emberszeretettel, kiváló szaktudással párosult lankadatlan buzgalommal. A nemzeti nevelés más ágaiban is vannak lelke-sebb munkások, de vannak lanyhább elemek is. A siketnéma-intézeti tanárok azonban majdnem kivétel nélkül valóságos apostolok, akik ihlettséggel, gyakran rajongással teljesítik hivatásukat, amely ki-merítően leköti a tanár idegzetét, egész energiáját. Ezen a pályán szinte elképzelhetetlen az indolens, a hanyag, a léha tanító.

A hazai siketnéma-oktatás százados anyaintézete, sokáig egye-düli műterme a váci intézet. Már koránál fogva is vezető szerepe és oroszlánrésze volt az ügy munkálásában és fejlődésében. A régebbi tanárok és igazgatók többnyire itt alapozták pályáikat, ezen alma materből vitték magukkal a nemes ügy kultuszát és terjesztették azt országszerte.

A váci intézet élén 1899. óta Borbély Sándor áll.

Borbély Sándor a magyar siketnéma tanár eszményének való-ságos inkárnációja. Benne testesülnek meg, hatványozódnak azok a kvalitások, kiválóságok és erények, melyek a magyar siketnéma-tanárt jellemzik és kitüntetik. Első sorban misszionáriusi hivatás-érzet és tudat, aztán minden irányú rátermettség. Mindent felölelő alapos szaktudás és sohasem révedező kötelességérzet. Törhetetlen energiájú akaraterő. Lankadást nem ismerő ügybuzgalom. Ezek mel-lett nagy általános emberi tulajdonságok. Feltétlen és hajthatatlan jellemeszilárdság. Óserejű faji ösztön és rajongó nemzeti érzület. Ál-dozatot nem mérlegelő hazafiság. Mindig az igazi közérdek irányá-ban tájékozott szociális érzék. Gyakorlati és tapasztalati alapokra támaszkodó szervező képesség és alkotó tehetség. Konciliáns modor, Szerénységgel bevont önérzet. Erős meggyőződés mellett türelmes, elfogulatlanság. Tevékeny emberszeretet s az emberi méltóság nagyrabecsülése. Tág szabadelvűség mellett mély erkölcsi életelvek. Általában fenkölt gondolkodásmód és ideális világnézet. Különleges egyéni kiválóságai: jeles szónoki tehetség és előadó képesség. Ala-pos és széles nemzeti műveltség. Magas irodalmi színvonalú, világos és velős költői és művészi stílus. És feltétlenül biztos magyar nyelv-érzék és nyelvtudás. Benne igazán él a magyar nyelv, amelyben él a nemzet.

Borbély Sándornak igen nagy része van a modern magyar siketnéma-oktatás intézményes és szociális, tudományos és irodalmi szervezésében, fejlesztésében és áldásos eredményeiben. Ebbeli kor-szakos érdemeit azonban csak mélyreható szakértelemmel lehet kel-lően méltatni. Nem is hiányoztak a hivatalos méltánylás némi nyil-vánulásai. De általában és aránylag a hivatalos értékelés messze elmaradt ezen kimagasló egyéniség igazi értéke mögött. Tanártársai és a vele személyesen érintkező előkelő társadalom azonban nem

fukarkodtak az elismerés és méltánylás, a nagyrabecsülés és ragaszkodás, a szeretet és hála tanúsításaival.

Borbély Sándor a siketnéma-intézeti tanárok orsz. egyesületének évek óta nemcsak választott elnöke, hanem hivatott vezértényezője is. És azon ritka igazgatók közé tartozik, akik a tanári testület osztatlan és kivétel nélküli rokonszenvét és nagyrabecsülését érdemelték ki. Bölcsen és tapintatosan meg tudja egyeztetni az ügy és a személyek érdekét, a pedantériánélküli pontos szigorú rendet és a legszívesebb barátságos kollégialitást. Nem is ismerem tanári testületet, melyben teljesebb volna a harmonia, az egyetértés és pályatársi megbecsülés, mint a váci intézetben. E szép kollégiális viszony lélekemelően nyilvánult Borbély Sándor jubileuma alkalmából, melyről alább referálunk.

A váci társadalom is megfelelően értékelte és a maga jól fel fogott érdekében bőven értékesítette Borbély kiválóságait és közhasznú tevékenységét, rábízván a legjelentékenyebb társulati szervezetek vezetését. A város közönsége felekezeti, politikai és osztálykülönbség nélkül a legnagyobb elismeréssel, tisztelettel és nagyrabecsüléssel van Borbély Sándor és hozzá méltó, művészi ihletű felesége iránt. Mindketten igény nélküli, minden áldozatra és tetre kész főténeyzői minden társadalmi, kultúrai, művészi, jótékonyági akciónak.

A váci siketnéma-intézet karácsonyfa-ünnepélye évenként nemcsak a növendékeknek különben éppen nem szomorú életére áraszt derűs fényt, terjesztvén maga körül a szülői ház melegét, hanem az intézet iránt folyton érdeklődő váci előkelő közönségnek is sajátos lélekemelő élvezetet szokott nyújtani. Megható, megindító, vigasztaló, az emberi nyomorúságon túllendítő érzést és gondolatot kelt ilyenkor a tágas díszteremben szorongó intelligens közönségben, ha megszólalnak a néma gyermekek, kiknek szavát különben az anyjuk sem érti, és megértik nemcsak egymást, hanem megérti őket a laikus hallgató is. A tudomány és emberszeretet teremtő diadala ez a fukar természet fölött.

A mostani karácsonyi ünnep keretét megszükitették nem anyyira a szomorú viszonyok, mint inkább a városban grasszáló járványok. Ezért ez alkalommal csak a bennlakó növendékek jelentek meg a díszteremben, és a közönségnek az intézethez legközelebb álló része. De a szűkebb keret tartalma most is olyan tömör és értékes volt, mint rendszeren. A szokott alkalmi színdarab, egy megható aktuális karácsonyi dráma, elég bonyolult cselekvéssel és számos szereplőkkel, meglepő színességgel pergett le előttünk, nemcsak szabályosan tagolt, de helyenkint meleg és színes deklamációval és színi hévvel. Közbe időszerű szavatervek többé-kevésbé értelmes előadással. És záradékol bibliai és aktuális tárgyú élőképek gazdag sora kápráztatott művészi kompozícióval és beállítással és fényes kosz-tümmel. Borbély igazgató szívreható szavai foglalták stilszerű keretbe a hangulatos előadást. A rendezés főérdeme Vissi János és Wolkóber János intézeti tanároké volt.

A mostani karácsonyi ünnepet belátható időkre emlékeztetéssé,

történeti momentummá avatta az a fenkölt szellemű ünneplés, melyel a tanári testület meglepte Borbély Sándor igazgatót tanári működésének 25 éves jubileuma alkalmából. A gazdag karácsonyfiának a boldog növendékek közt való kiosztása után az ünneplőbe öltözött tanárok az igazgató lakásába vonultak. Itt Együd Lajos tanár bensőséges, lendületes és tartalmas szavakkal üdvözölte Borbély Sándort és átnyújtotta neki a művészi kivitelű alapítólevelet, melynek kultúrtörténeti jelentőségű szövegét alább egész terjedelmében közöljük, az előzményeket dokumentáló jegyzőkönyvvel együtt. A kellemesen meglepett és lelke mélyén meghatott igazgató szokott klasszikus lapidársággal köszönte meg a nem remélt ünneplést, a legmelegebb megértő elismerését fejezve ki annak nemcsak indítékai és céljai, hanem választékos módja iránt is. A forma ugyanis igazán remekül intim és diszkrét volt, nemes és stilszerű, méltó az ünneplőkhöz s az ünneplőkhez, a nagylelkű intencióhoz és a nagy időkhöz. Az igazgató, az intézet és a siketnémák iránti tiszta szeretet volt az ünneplés motivuma, lelkesen szeretetteljes volt a mód, ahogyan a kitüntetést adták és fogadták. A hivalgó zajos ünneplés éppen úgy ellenkezett volna a nagy idők komoly szellemével, mint az ünnepeltnek abszolút puritán catoi jellemével. Az egész jubileum nemes jellege és emlékezetes története leghitelesebben és legfényesebben közvetlenül magukból a rá vonatkozó okiratokból sugárik ki.

A megható ünnepi jelenet után a tanárok az igazgató családi ebédlőjének vendégszeretetről híres fehér asztalát ülték körül hevenyészett és háborús, de szokás szerint rendkívül jóízű lakomára, melyet meghitt barátságos társalgás és szellemes, lelkes áldomások fűszereztek.

Remélhető, hogy a váci testület nemes kezdeménye és a négy tanár bőkezű áldozatkészsége szuggesztív példa lesz, és rövid idő múlva tetemes összegű alapítvánnyá öregbedik, amely örökre biztosítani fogja a váci intézet növendékeinek karácsonyi boldogságát és mint a szeretet ibolyája, illeszkedik abba a dúslombú örökzöld babérszuszorúba, mely a magyar siketnéma-ügy történetében a Borbély Sándor nevét övedzi.

*

Borbély igazgató 25 éves jubileuma alkalmából való ünneplésének sorozata megható, kedves és jelentős folytatást nyert január 30.-án, vasárnap. Délelőtt a „Cházár András Siketnéma-Otthon“, a „Budapesti Siketnéma-Társaskör“ és a „Természetbarátok“ turista-egyesület siketnéma osztályának képviselőjében nagy számú társaság tisztelgett Vácon Borbélynál. Tóth Mihály melegségtől és hálától áradozó szép beszédben magasztalta Borbélynak, mindnyájuk gondoskodó atyjának, elévülhetetlen korszakos érdemeit a magyar siketnéma-oktatás és a siketnémák körül. Az igazgató meghatottan és épületesen felelt. Megkoszorúzták aztán Cházár András szobrát, a nagy emberbarát halálának 100. évfordulója alkalmából. Borbély igazgató is lendületes és tartalmas szavakkal koszorút tett a szoborra. A lélekemelő ünnepélyen részt vett a váci intézet tanári kara és növendékserege is.

Igen bensőséges, szeretetteljes, jelentős ünnepléssel hódolt vasárnap délután Borbély Sándor nagy érdemeinek a budapesti állami siketnéma-intézet tanári kara, melynek Budapesten levő összes tagjai Klis Lajos igazgató vezetésével, többen feleségük kíséretében, kizarándokoltak Vádra, hogy hangosan és ünnepélyesen tanuskodjanak ezen vezető testületnek Borbély Sándor iránti nagyrabecsüléséről, elismeréséről és ragaszkodásáról. Klis Lajos szívvel és szeretettel, szellemesen és ékesen üdvözölte az ünnepelet. Lelkesen vázolta, mit alkotott Borbély egy emberöltő óta a hazai siketnéma-ügy terén, mint lángbuzgalmú vezető tényező, sajnálkozóan célzott arra, hogy ezért újabban az elismerésnek ellentéte jutott ki neki, ami szibbasztólag hat az egész ügyre. Biztosította Borbélyt a kollégák ragaszkodásáról, rendületlen bizalmáról és megbecsülő tiszteletéről, Borbély Sándor meghatva, szokott színes, közvetlen és magvas beszéddel felelt. Nagy jutalomnak tartja a kartársak szeretetét. A társaság kedélyesen együtt maradt az utolsó budapesti vonatig.

Borbély igazgató jubileuma alkalmából gyönyörű üdvözlő iratokat kapott több testület és kiváló személy részéről. Ezeket alább közöljük.

Borbély Sándor irodalmi, tudományos, közművelődési és társadalmi tevékenysége.

(Vázlatos áttekintés.)

I. Szakirodalom.

Első szaktanácsi előadó 1898—1903. Szervezeti szabályzatok. Egységes nyomtatványok. A szakképző szervezete.

Tanterv és módszeres utasítások, 1900. Ennek módosítása 1903, II. kiadás, 1908. (Kiadta a VKM.) (Ezzel megelőztük Európa minden államát, a németeket is.)

Vezérkönyv a siketnémák beszédtanításához, 1911. VKM. (Három bíráló egybehangozóan nagyon kiválónak mondta.)

Azonos és rokonalakú szók gyűjteménye, 1904.

Igeragozási táblák. Iskolai taneszköz. (A siketnéma nyelv-alak- és érzésének felkeltése végett.)

Íge- és névragozási táblák. A fenti munka füzet-alakban. Iskolai taneszköz, 1907. (Ugyanazon cél.)

Nyomatott nyelvalaktani füzetek. Iskolai taneszköz, 1911. (Nyelvérvék szempontjából.)

Némák megszólaltatása, 1913. Elméleti és gyakorlati rész. A VKM. támogatásával. (Fonetikai rész és ABC.)

Siketnémák Közlönye. 16 évfolyam. (A felnőtt siketnémák számára általános társadalmi és irodalmi szaklap.)

Siketnémák Képes Lapja. VI évfolyam. A siketnéma tanulóifjúság folyóirata, havonként 2-szer. (A tanulók képzetköréhez és nyelvkészségéhez alkalmazva.) (Ezzel megelőztük a külföldet.)

Étkezési szótár a siketnémák számára. Segédteszköz, XV tábla. (Az étkezésnél előfordulható minden név, gyakoribb szók, közmondások, stb.)

Siketnémák könyvtára. Felnőtt siketnémák számára való olvasmányok. Társszerkesztők Szentgyörgyi és Györgyffy. I. kötet Mátvás király tréfái. 1911. (Megakadt a háború miatt.)

Tornavezényiszavak. (A siketnémák nyelvkészségéhez alkalmazva.)

Szervezeti és szakcikkek a Gyógypedagógiai Szemle, a Szemle és a Magyar Siketnéma-Oktatásban.

A siketnéma-oktatás tantervügye. (Több sorozatos cikk, 1899.)

A siketnéma gyermek védelme. (1899.)

Adatok a váci intézet 100 éves multjához 1912. (Több cikk.)

Jubileumunk évében. (1902.)

Emlékirás. (1902.)

Könyvszemle: Dr. Balassa fonetikájáról. 1904. — Egy taneszközükről. (Az ige- és névragozási táblákról.) 1906. 1907. — Egy újabb tankönyv a siketnémák számára. (Lett József történelme.) 1913.

A szó, jel és írás. (1905.)

Pivár Ignácról. (1905., 1913.)

A szemlélés-módról. (1905.)

A tanterv módosítása. (A tanterv alapeszméjének megvédése.) (1905.)

Az általánosról és az egyesről. (Didaktikai.) (1906.)

Osztály-létszám. (1906.)

Az I. osztályról. (1906.)

A hangok tanításának sorrendje és képzésmódja (Nagyobb fonetikai cikksorozat.). (1907.)

Olvasmány-tárgyalás a siketnéma iskolákban. (1907.)

A gyógypedagógiai egyesület kérdéséről. (1907.)

Az óra. (Módszertani.) (1908.)

Beszédtanítás a II—III. osztályban. (Nagyobb cikksorozat.) 1908—9.

A szellemi munka gyönyörűsége és haszna. (Buzdító szózat.) 1911.

A mi ifjúsági irataink. (1914.)

Szaktanácsi jelentések, öt évben, 1898—1903.

Több rendbeli szakcikk a Kalauz és Magyar Gyógypedagógia (Roboz-féle, 1908.) című szaklapban.

Cikkek a siketnémák zsebnaptárában: A siketnémák nemzetiisége. — Hazádnak rendületlenül! — Siketnéma írók és költők. — Régi s újra formált igazságok. (1911—14.)

Könyvismertetés: Klis, Módszertani jegyzetek. (M. S. O. 1908.)

Módszertan, a tanfolyam hallgatói számára, kézirat.

A siketnéma-tanárjelölteket tanítja a hangtanra és a nyelv-alaktanra.

II. Szervezési munkák.

Szaktanácsi előadói működése alatt többrendbeli szabályzat: A gyógypedagógiai képző szabályzata. — Rendtartási nyomtatványok megszerkesztése és kezelése. (A siketnéma-intézetek innen

szerzik be, a haszon jótékony célnak jut.) — A siketnémák budapesti állami iskolájának szervezeti szabályzata, 1898. — Elvi jelentőségű rendeletek összegyűjtése 1902. — Az előkészítő iskola szervezeti szabályzatai. Vác, 1905. (Egyedüli az országban.)

A tanulatlan siketnémák váci fiú- és női-foglalkoztatóinak szervezése. (Váci értesítő 1911—12.) — A váci intézet 100 éves jubileumának (1902.) előkészítése, megszervezése és végrehajtása. (Terjedelmes emlékkönyv szerkesztése. Emlékermek.) — A váci intézetben I. Ferenc király és Jólészi Cházár András szobrainak előkészítő és végrehajtó munkálatai. (A két szoborra 5000 koronát gyűjtött.) — Kieszközölte a váci intézet új épületének felépítését (1901: 100,000 korona.). — Jubileumi alapítványt létesített (Náray nevére, 6000 korona.). — Jólészi Cházár András 5000 kötetes roppant értékű könyvtárát 1902-ben megszerezte a váci intézet számára a rozsnyói ág. evang. egyháztól.

A váci intézethez kötött alapítványokat rendezte. 40 meglevő magánalapítvány mellé kikutatott 75 elrejtődöttet, melyekre mind alapítóleveleket készített. (Ezeken felül 15 éves igazgatása idejében még 21 új alapítvány létesült.) Az alapítók neveit márványtáblákon megörökíttette és az alapítók arképeit a lehetőség szerint megszerezte az intézet díszterme számára, részben ajándékképpen, részben gondoskodott a megfestésről. — A váci intézet létszámát 160-ról 190-re emelte.

A váci intézet 100 éves irattárát rendezte és tárgymutatót készíttetett hozzá. A siketnéma-oktatás, nevelés és a siketnémák társadalma keretében és érdekében a váci intézetnél múzeumot létesített a régi tárgyakból és az újabb siketnéma nemzedék ipari és iparművészeti készítményeiből. Tanszertárt szervezett.

A Gyógypedagógiai Szemlét két társával (Németh és Várad) megindította, anyagilag és erkölcsileg támogatta. (1899., később Szemle, most Magyar Siketnéma-Oktatás.)

A tankönyvirásra való mozgalmat az 1900-as évek elején, még mint szaktanácsi előadó megindította. A pályázat 8—9 évig meddő maradt. Kísérletek történtek ugyan, de csak 1909-ben lett meg az eredmény, akkor jelent meg ugyanis Borbély Sándor vezérkönyve. A tankönyvirodalom ez idő óta kapott lendületet. (Vezérkönyv, Némák megszólaltatása.) Majd követték mások is. A munkák részben nyomtatásban megjelentek, részben kéziratban maradtak.

A budapesti állami intézet fejlődését megindította (1898—99. Saját telke és háza.)

Új intézetek kezdeményezése és az alapvetésnek megindítása: Kecskemét (1900), Szeged (1901), Eger (1901), Jolsva (1901), Sopron (1903), Debreczen (1903), Kőrmöczbánya (1903).

A váci intézettel kapcsolatban szervezte és létrehozta az előkészítő iskolát (kiseddóvó, 1905., első és egyedüli az országban) és a tanulatlan siketnémák két (fiú és női) foglalkoztatóját. (1912., egyedüli a kontinensen, sőt tudunkkal az egész világon.)

III. Általános irodalom.

A) Nyelvészet.

Nyelvünk védelme. Gyomlálás a magyar nyelv kertjében. Vác, 1910. Terjedelmes kötet, 204 + I—V. lap. Bátyjával, Borbély György tanárral együtt. A szakkörök és a nagy közönség nagy elismeréssel fogadták ezen igen hasznos munkát, amely igen szellemes kisebb cikkekből száznál több magyartalan kifejezést és szólásmódot állít pellengére. — Azonos és rokonalakú szók gyűjteménye.

B) Turistaság.

Úti karcolatok . . . . . 1905. 141 lap. képekkel. — Tordahasadék. (Pályadíjat nyert, az Úti karcolatokban is megjelent.) — A Turista Közlönyben számos cikk.

C) Néprajz.

Néprajzi gyűjtemények (erdélyi és anyaországi kézirat). — Aranyosvidéki népszokások (Aranyosvidék c. lapban cikksorozat.). — Karácsonyi misztériumok. (Igen nagy kéziratos gyűjtemény.) (Erről előadásokat tartott a budapesti Dávid Ferenc-egyesületben és a váci Legény-egyesületben. A székely nép és a betlehemi jászol.) — Az Ethnographiában cikkek.

D) Társadalmi.

Vác és Vidéke című társadalmi és szépirodalmi lap megindítása és szerkesztése (1897-től a Budapestre való áthelyezésig). E lapnak újból való megindítása 1912-ben.

A Váci Hirlapnak állandó dolgozó társa volt. (Nyelvvédelmi cikkeinek nagy része itt jelent meg először.) — A Váci Közlönynek is író társa volt. (Több társadalmi és szépirodalmi cikk.)

Az Iparvédelemben nyomós cikkek jelentek meg a hazai ipar érdekében. — Iparvédő jelmondatok. (Több száz velős és szellemes aforizma többnyire versben. Nagyobbrészt kézirat.)

Nyelvészeti, turisztai, iparvédelmi cikkek jelentek meg a Torda és Aranyosvidék, Magyar Paizs, Korpona és Vidéke című lapokban és máshol.

Megemlítésre méltó Borbély Sándor saját értékes könyvtára. A hazai siketnéma-szakirodalom leggazdagabb és legteljesebb gyűjteménye. Ritka, régi magyar könyvek (unikumok is). — Figyelemre méltó az éremgyűjteménye is.

IV. Közművelődési és társadalmi tevékenység.

A Váci és Vácvidéki Magyar Védőegyesületnek megalakulása óta (1904.) elnöke. Ennek egisze alatt létesítette a siketnémák két foglalkoztatóját (1912.). — Szóval, írással, tettel pártolta, irányította, elősegítette a magyar ipart, a magyar kultúrát, a magyar szellemet és érzést, a magyar zenét. E célra a váci közönségnek nagyértékű kultúr-zongorát szerze. A Váci Védőegyesületnek minden év március 15.-én tartott és hazafias ünnepéllyel összekötött közgyűlésén elmondott elnöki megnyitói, a magyar ipar lelkes szószólói és a hazafias érzésnek fenkölt szellemű, lendületes és magvas megnyilatkozásai (többnyire külön nyomtatásban is megjelentek).

A vácsi egyesült kaszinónak négy év óta igazgatója. A vácsi társadalmat, melynek összetartó kapcsa, gyakran összehozta hazafias ünnepélyek, társas estélyek, farsangi karton-esték, karácsonyi magyar vásár stb. címén és alkalmával. Több szociális válságot és pénzügyi krízist megoldott és elhárított.

A siketnéma-intézeti tanárok országos egyesületének 1911. jún. 30.-a óta elnöke. Választmányi és közgyűlésein több rendbeli szak- és szociális kérdést alaposan megvitatott és megoldott. A tanárok anyagi, nyugdíj- és egyéb személyi ügyeinek rendezésében hathatósan tevékeny részt vett.

A siketnémákat gyámolító vácsi egyesületet alapította és szervezte, annak megalakulása óta (1909.) elnöke. Ez az egyesület a Váci Védegyesülettel tartja fenn s intézi a tanulatlan siketnémák két foglalkoztatóját.

A siketnémák Cházár András-otthonának dísztagja. A nemzetközi gyermekvédő kongresszusnak (1899.) jegyzője volt.

A vácsi gyermektanulmányi társaságnak kijelölt elnöke. A társaság a háború miatt nem kezdhetette meg munkálkodását.

Az országos gyermektanulmányi társaság választmányi tagja.

Németországban és Párisban nagyobb tanulmányutat tett 1901-ben, 1914-ben pedig részt vett a hamburgi fonetikai kongresszuson.

Az unitáriusok egyházi tanácsának tagja.

Pivár Ignácnak, az intézet volt igazgatójának emlékéért szülőfalujában, Csobánkán emléktáblával örökítette meg, kezdeményezésével és gyűjtésével. A leleplezésnél emlékbeszédet mondott. — Ügyszintén Gácsér József volt debreczeni siketnéma-intézeti igazgató emlékéért megőrkítő alapítványra gyűjtést kezdett, róla emléklapot szerkesztett és ennek jövedelmét a Gácsér-alaphoz csatolta.

A vácsi munkás-gimnáziumban évek óta a magyar nyelvnek és irodalomnak előadó tanára. Ez intézmény keretében mult év december havában előadásokat tartott Erdélyről és a székelyekről, meg a szombatosokról.

Számos vácsi és hazai tudományos és társadalmi egyesületnek választmányi és rendes tagja.

A vácsi intézet jubileuma alkalmából a koronás arany érdemkereszttel tüntette ki a király.

Végre meg kell jegyezni, hogy e vázlatos összefoglalás nem terjed ki minden részletre és korántsem meríti ki Borbély Sándor irodalmi és társadalmi tevékenységét és ezzel szerzett érdemeit.

Borbély S. ünneplése.

Jegyzőkönyv.

Felvétetett Vácson, 1915. évi december hó 6.-án, a siketnémák kir. orsz. intézete tanári testületének értekezletén.

Jelen vannak: Együd Lajos, Válek János, Vatter Ferenc, Vissi János, Wolkóber János, Szotfrid József, Gogola Aladár, Zsemberi József és Záborszky Árpád tanárok.

Szép József, Györgyfy Ákos, Krupa Pál, Schaeffer Mátyás, Szentgyörgyi Gusztáv, Vas István és Mayer András testületi tagok katonai szolgálatuk teljesítése miatt, Bartók Lajos és Bartók Lajosné pedig betegségük miatt vannak távol.

T á r g y:

I. Záborszky Árpád, mint a testület bizalmi férfia, a jelenlevők üdvözlése után felhívja a figyelmet arra a körülményre, hogy az intézet érdemes és köztiszteletben álló igazgatója: Borbély Sándor, ez évben töltötte be eredményes tanári és igazgatói működésének 25-dik évét, mely határkőnél — tekintettel e kartársunk érdemeire — lehetetlen minden szó és cselekedet nélkül elhaladnunk.

Miért is felteszi a kérdést, hogy lelki szükségét érzi-e a testület a nevezett kartárs megünnepeletetésének s ha igen, mily módon kívánja azt megvalósítani.

A jelenlevők — lelkük sugallatát követve — egyakarattal, egyhangúlag és kitörő lelkesedéssel elhatározzák, hogy Borbély Sándor igazgatót 25 éves működésének alkalmából tiszteletük, szeretetük és nagyrabecsülésük jeléül, amennyire a háborús idők megengedik, ünnepelni kívánják és fogják.

II. Szotfrid József az ünnepelés módjára nézve javasolja, hogy Borbély Sándor igazgató iránt érzett szeretetünknek maradandó alkotással adjunk kifejezést, amely alkotás a késő utókornak is hirdesse azt az erős szeretetet, amely bennünket egymáshoz, igazgatónkhoz és a reánk bízott gyámoltalanok ügyéhez forraszt. Legyen az olyan, mely már sajátos mivoltában hirdesse, hogy szeretetben fogantatott s a jövőben is a tevőleges szeretet magasztos kultuszát akarja szolgálni. Ennek az elvnek szem előtt tartása mellett indítványozza tehát, hogy Borbély Sándornak 25 éves jubileuma alkalmából létesítsen a testület a siketnk váci kir. orsz. intézetéhez kötött egy, az ő nevére tett alapítványt, mely alapítvány kamatai a szeretet ünnepén, minden évnek karácsony napján használtassanak fel az intézet növendékei karácsonyi ajándéktárgyainak beszerzésére. Eme elhatározásunkról pedig Borbély Sándort ezévi intézeti karácsonyfa-ünnepélyünk után testületileg és ünnepélyesen értesítsük, kifejezést adván általa 25 éves működésének jubileuma alkalmából való szeretetteljes megemlékezésünknek.

Indítványának komolyságát tettekkel is óhajtja bizonyítani és egy 100, azaz száz korona névértékű s 6%-kal kamatozó államadóssági kötvényét (hadikötvény) már most a létesítendő alapítvány céljaira felajánlja.

Kitörő és egyhangú lelkesedéssel teszi magáévá a testület Szotfrid József indítványát s határozatilag kimondja, hogy Borbély Sándor 25 éves tanári és igazgatói működésének alkalmából és emlékére — tisztelete, szeretete és nagyrabecsülése jeléül — a siketnémák váci kir. orsz. intézetéhez kötött, az ő nevére egy alapítványt létesít a növendékek karácsonyi boldogságának állandó biztosítása és emelése céljából, amiről Borbély Sándort ezévi intézeti karácsonyfa-ünnepély után értesíti

s ily módon ünnepli 25 éves működésének jubileumát. Szotfrid József értékes adományát pedig elfogadván, ezért a nemes nagylelkűségéért neki hálás köszönettel adózik.

III. Szotfrid József nemes példáját követik: Wolkóber János, Vatter Ferenc és Vissi János is, akik a célra szintén felajánlják egy-egy 100, azaz száz korona névértékű s 6%-kal kamatozó államadóssági kötvényüket (hadi kötvény).

Hálás köszönettel veszi tudomásul és fogadja el a testület e nevezett kartársak nemes nagylelkűségéből származó adományait.

IV. Záborszky Árpád indítványára a tanári testület elhatározza, hogy a Borbély Sándor nevére tett alapítvány további intézésére már ezúttal bizottsággá alakul, melynek elnökévé egyhangúlag és közfelkiáltással Együd Lajost választja meg, kimondván már a mostani határozatok megörökítését, amelynek végrehajtására Záborszky Árpádot kéri fel.

V. Kimondja a testület, hogy eme határozatainkat a távollévő testületi tagoknak és kartársaknak tudomására hozza.

Több tárgy nem lévén, az elnök megköszöni a jelenlevőknek — ünnepélyes hangulattól áthatott — szíves közreműködését és a további munkálkodásra az Isten áldását kérve, az értekezletet bekezeszti.

K. m. f. *Együd Lajos*, elnök. *Záborszky Árpád*, jegyző. *Szotfrid József*, *Gogola Aladár*, *Wolkóber János*, *Vatter Ferenc*, *Zsemberi József*, *Vissi János*, *Válek János*.

Alapító-levél.

Mi alulírottak a siketnémák váci kir. orsz. intézete tanári testületének tagjai 1915. évi december hó 6.-án tartott értekezletünkön egyakarattal és lelkesedéssel elhatároztuk, hogy Borbély Sándor igazgatónk iránt érzett szeretetünk kifejezéséül, érdemeinek elismeréséül, a siketnémák oktatásügyének terén eltöltött negyedszázados áldásos működésének maradandó emlékére, az intézethez és a nevéhez kötötten alapítványt létesítünk.

Elhatározásunk a szeretet érzelmében fogantatott. Ezért ennek jegyében a karácsony szent estéjén emlékezünk róla s emléket ehhez a naphoz kötjük. Alkotásunkkal is ezen az ünnepen kívánjuk éreztetni a szeretet áldásos melegét időtlen időkig.

Tesszük ezt a mostani nagy időkbén, amikor a szavakkal és külsőségekkel való ünnepeltetést elnémitaná a fegyverek zaja.

Amidőn pedig a testületi tagok önkéntes adományaiból egybegyűlt négy darab, egyenként 100 korona névértékű államadóssági kötvényt

Borbély Sándor-féle karácsonyi alapítványként

a vallás- és közoktatásügyi m. kir. kormánynak felajánljuk. kérjük azt, hogy az alapítvány további sorsára vonatkozólag az alábbi óhajtásokat figyelembe venni kegyeskedjék.

1. Az alapítvány jelenlegi tőkáját a fentemlített négy darab, egyenkint egyszáz korona névértékű s 6%-kal kamatozó kötvény teszi. Az alapítvány további gyarapítására szolgálnak a jövőbeli ajándékok, adományok és olyan jövedelmek, amelyeket a testület maga alkot és erre a célra szán, avagy amelyeket egyesek kifejezetten erre a célra adnak, vagy amelyek a testület tetszés szerinti rendelkezésére bocsájtatnak.

2. Az alapítvány tőkájének gyarapítása céljából a testület bizottsággá alakult, amelynek mindenkori elöljárói: a testület kebeléből választott elnök, jegyző és pénztárnok, kik az alapítvány tőkáját, annak teljessé tételéig, vagyoni felelősséggel kezelik, gondozzák. A begyülemelő tőkeösszeget a váci takarékpénztárban gyűmölcsöztetik, az erről szóló takarékbetéti könyvet és a már meglévő négy darab, nemkülönb az esetleges későbbi kötvényeket az intézet tűzmentes szekrényében az intézet mindenkori igazgatójával és gondnokával őriztetik. Az alapítvány vagyonát pedig a testületből kiküldött bizottság minden év január havában megvizsgálja és annak álladékaról számadással felszerelt jelentést tesz a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter úrnak.

3. Az összeg addig tőkésítendő, míg annak évi kamatja 500, azaz ötszáz koronát teend. Ez idő beálltával az alapítványi tőkeösszeget központi kezelés végett a testület az intézet igazgatósága útján a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter úrhoz terjeszti fel.

4. Az alapítvány címe: „*Borbély Sándor* 25 éves működésének emlékére tett *karácsonyi alapítvány*”.

5. Az alapítvány célja az, hogy a siketnémák váci kir. orsz. intézetének növendékei a szeretet ünnepének örömeiben mindenkor részesüljenek. Mi okból annak kamatai csakis a nekik adandó karácsonyi ajándéktárgyak beszerzésére fordíthatók, amik a minden évben megtartandó karácsonyfa-ünnepélyen részükre kiadandók.

6. Az alapítvány kamatjövödelme minden évnek december 1-ső napján teljes összegében esedékes, melyet az intézet igazgatóságának címére állandóan a vallás- és közoktatásügyi miniszter utalványoz ki.

7. A kamatjövödelmet hivatalos nyugtára az intézet igazgatósága veszi fel s azt a testület az 5. pont értelmében elszámolás kötelezettsége mellett használja fel.

8. Jelen alapítványt peres és perenkívüli jogügyekben a közalapítványi kir. ügyigazgatóság képviseli. Miről jelen alapító-levél négy példányban kiállított. Egy példány a vallás- és közoktatásügyi miniszterium, egy példány a siketnémák váci kir. orsz. intézete, egy példány a közalapítványi kir. ügyigazgatóság irattárában fog megőriztetni, egy pedig Borbély Sándor igazgatónak adatik át.

Vác, 1915. évi december hó 22.-én, az intézet karácsonyfa-ünnepélyének napján. — *Együd Lajos, Válek János, Wolkóber János, Szotfrid József, Vissi János, Zsemberi József, Záborszky Árpád, Vatter Ferenc, Gogola Aladár, Bartók Lajos, Bartók Lajosné, Vas István.*

Kivonat

a siketnémák váczai kir. orsz. intézete tanári testületének 1916. jan. 25.-én tartott gyűlésén felvett jegyzőkönyvből.

Együd Lajos kartárs a testület nevében ünnepélyes hangon, meleg szavakkal fordul az elnöklő igazgatóhoz és engedélyt kér egy bejelentés megtételére.

Tanári testületünk tagjai előtt köztudomású — úgymond —, hogy intézetünk feje, aki egyszersmind a magyar siketnéma-oktatásnak is elismert első szakembere, nekünk büszkeségünk: *Borbély Sándor* igazgató úr a közel multban töltötte be a siketnémák oktatása terén 25 éves szolgálatát. Ennyi idő s oly tartalommal, mint az övé, jelentős minden tanítási ágban, de különösen számottevő a siketnémák oktatása terén. Ez évforduló mellett nem haladhatunk el szó nélkül; sőt méltónak tartjuk, hogy mellette egy pillanatra megálljunk.

Mi is megállottunk egy szíves szóra, hogy meleg kartársi érülettel üdvözljük a 25 éves pályán kiváló eredménnyel és most is lankadatlan buzgalommal, kitartással munkálkodó férfit, a nagyrabecsült kartársat, a szeretve tisztelt igazgatót; sőt üdvözlésünknek maradandó nyomát is kívánjuk tanuságul adni s az utókornak emlékül hagyni.

Indító okainkat teljesebben és tömörebben kifejeztük az elmúlt év szeretetünnepének napján: karácsonykor, midőn tudtul adtuk ünnepelt igazgatóknak, hogy 25 éves tanári működésének évfordulójára érdemeinek elismerésére, szeretetünknek és tiszteletünknek bizonyosságul alapítványt létesítettünk, melyet a kiállított alapító-levél szerint az Ő nevérol *Borbély Sándor*-féle karácsonyi alapítványnak neveztünk el.

Az elismerés és tisztelet érzéséből fakadt e ténykedésünket most hivatalosan is tudomására óhajtjuk adni nagyrabecsült személyének. Bejelentem tehát hivatalosan is, hogy tanári testületünk *Borbély Sándor* igazgató úr nevére egy karácsonyi alapítványt kezdeményezett. Ennek az alapítványnak első, alapvető tőkéje az a 4 darab à 100 K-ás névértékű hadikölcsön-kötvény, mely a testület önkéntes adományából gyűlt össze. Ezt az alapot, míg csak teljessé nem lesz, a testület maga óhajtja kezelni, ha pedig teljessé leendett, átadatik rendeltetésének. Gyarapítani oly szellemben kívánja, mint az a Jub. alapítványnál történik.

Az alapítványnak a kezdése óta már növekedett álladéka ez idő szerint a kifejezetten annak céljaira szánt és az alaptőkéhez csatolt adományokkal együtt: 834.96 K. (6 darab 100 K-ás hadikölcsön-kötvény és 234.96 K készpénz.)

Most — mikor az elismerés, tisztelet és szeretet érzelmeivel ismételten üdvözli a jubilánst — hivatalosan is bemutatja ez összeget és az arról kiállított alapító-levél 4 példányát átadja az igazgatónak, hogy a testület határozata alapján és megmásíthatatlan szándéka szerint jóváhagyás végett terjessze föl Ő-Excellentiájához.

Borbély Sándor igazgató meghatottan mond köszönetet a róla

való illetén értékes megemlékezésért. A számítás nélküli fáradozásának, az önzetlen munkásságának ekképen való megjutalmazása fölött jóleső benső örömet érez. A komoly munkának elismerése komoly formában nyert kifejezést. Méltó ez a testülethez, mely illetékes is az oktatásügyünk érdekében tett tevékenysége fölött ítéletet mondani. Isten áldását kéri a testület nemes cselekedetére, eddigi munkálkodására és mindazokra, kik vele együtt az elmúlt 25 évnek keretén belül a megértésnek és jószándéknak teljességével támogatták őt. Kéri ezeknek az ügy javára szolgáló harmonikus együttműködését a jövőre is.

Tudomásul veszi *Együd Lajos* tanárnak a testület nevében tett hivatalos bejelentését s az alapító-level 4 példányát a testület határozata alapján kötelességszerűleg fölterjeszti Ó-Excellentiájához.

*

Jegyzőkönyv.

Felvétellett Budapesten, a Siketnéma-intézeti Tanárok Országos Egyesülete választmányának 1916. évi február hó 27.-én tartott gyűlésén.

Jelen vannak:

Gönczi Gyula alelnök elnöklete alatt Klis Lajos díszelnök, Istenes Károly titkár, Záborszky Árpád jegyző, Szotfrid József, Váradi Zsigmond és Simon József választmányi tagok.

Tárgy.

I. Gönczi Gyula elnök a következő beszéddel nyitja meg a gyűlést: „Mélyen tisztelt választmány! A mai nap az első, melyen a majdnem két év óta tartó nagy világegés közepett tanácskozássra gyülekezhettünk, még pedig egy előttünk elsőrendű, igen kedves kötelesség teljesítése céljából, hogy érdemekben gazdag elnökünk: *Borbély Sándor* 25 éves közszolgálatának betöltése alkalmával összemérjük magunkat ő vele és a pálmát büszke örömmel nyújtjuk úgy a kötelességekben, mint nemes cselekedetekben előttünk járó példás vezérünknek. És bármennyire helyénvaló volna is, mégsem itt, a Siketnéma-int. Tanárok Orsz. Egyesülete választmányának gyűlésén, magunk között kell nekünk a *Borbély Sándor* munkásságát, kartársi áldozatkészségét, mindennemű dús érdemeit emlegetnünk, — azt mi mindannyian tudjuk és mélyen érezzük.

Sokkal inkább a felett kell tanácskoznunk, hogy rajtunk kívül állók s az utánunk következők ismerjék meg, hogy *ki* és *mi* nekünk, *elsősorban* pedig a magyar siketnéma oktatásügynek *Borbély Sándor*, kinek negyedszázados munkássága oktatásügyünk történelmében egyszersmint a magyar siketnéma-oktatás reneszánsza lesz. Az ő munkássága által teremtett megújulás oly jellegzetesen magyar, mintha idegen emlőn sohasem táplálkozott volna a magyar siketnéma-oktatás.

Ezt kell nekünk különösképen megbecsülnünk azáltal, hogy szeretett elnökünk munkásságát hirdető oly maradandó emléket létesítünk, amely mindenha alkalmas legyen a puritán jellem, hivatásszeretet, közért való önfeláldozás és az emberszeretet kötelességének ápolására.

Ha szeretett elnökünkhöz való ragaszkodásunk párosul az ő mindenha erős nemzeti karakterével: tanácskozásunk — melyet ezennel megnyitok — bizonyosan gyümölcsöző lesz.“

Eljenzéssel vétetik tudomásul.

II. Jelenti az elnök, hogy Borbély Sándor és Kegler Ferenc a gyűlésről való elmaradásukat írásban kimentették.

Tudomásul szolgál.

III. A jegyzőkönyv hitelesítésére

Váradí Zsigmond és Szotfrid József kéretnek fel.

IV. Istenes Károly titkár jelenti, hogy a mai gyűlés megtartását a szegedi siketnéma-intézet tanári testületének, egy a Borbély Sándor elnökünk nevére létesítendő alapítvány ügyében tett javaslata és ajánlata tette múlhatatlanul szükségessé. Elnökünk ugyanis — mint ahogy az az elnöki megnyitó beszédből is kiviláglik — 25 éve működik immár a siketnéma-oktatásügy terén. Az elmúlt 25 év határkövénel a váci testület — mint amelynek évek óta áll az élén — e nagy időkhöz illően a legnagyobb csendben állt meg egy pillanatra s egy az ő nevéhez és a váci intézethez kötött alapítvány létesítésével róttá le íranta nagyrabecsülésének adóját. Hiába történt azonban ilyenemű ünneplésük a legnagyobb csendben s a nyilvánosság kizárásával: az esemény mégis kitudódott s tisztelőinek nagy tábora s a testvérintézeteknél működő kartársaink is részt kértek az ünneplésből s a nyilvános ünneplés mellett foglaltak állást. Ez az általános közóhaj egyrészt megelőzte az egyesület részéről tervbe vett megnyilatkozást, másrészt azonban könnyűvé tette az ez irányban teendő minden további lépést. Az általános ünneplést kívánó sürgetések között a szegedi intézet tanári testülete konkrét javaslatot is tett, melyet a titkár felolvas, s amely szószertint a következőképen szól: „Kedves kartársak! A „Siketnémák Közlönye“ legutóbbi számából arról értesültünk, hogy Borbély Sándor a múlt év december havában töltötte be tanári működésének 25. évét s ez alkalomból a vezetése alatt álló intézet tanári testülete ünnepelte őt.

Nekünk — bár meglelégedéssel és örömmel vettünk ez ünneplésről tudomást — az a véleményünk, hogy az ő értékes egyénisége nem tekinthető a váci testület kizárólagos sajátjának. *Borbély Sándor a siketnéma-oktatók összességéé.*

Szaktanácsi előadáságának ideje a siketnéma-oktatás fénykorának tekinthető. Ezen időben szaporodtak rohamosan ilyenemű intézeteink s ha valamennyi meglevő újabb intézetünk nem is ebben az időben nyílt meg, de felállításuk már ekkor készítettett elő.

Szaktanácságára korszakalkotó oktatásügyünk történetében. A tanítás tervének az akkori kor felfogását megelőző elvek alapján való megteremtésével, ezen elveknek a jelöltek lelkébe való ülteté-

sével, általános elfogadásukért, diadalra juttatásukért folytatott munkásságával elévülhetetlen érdemeket szerzett, hervadhatatlan babérokat gyűjtött magának.

Már magában ez a munkásság is elegendő volna arra, hogy magasan kiválják közülünk s úgy tekintsünk reá, mint példaképre, úgy tiszteljük, mint mesterünket.

De Borbély Sándor nemcsak eszével dolgozik, hanem szívével is. Nemcsak jó szervező erő, kiváló reformátor és pedagógus, hanem hűséges, szerető kartárs is tud lenni. Ma egyesületünk elnöke. Ék, mely édes mindnyájunk által kifejtett erő alapján rést nyit törekvéseink előbbrevitele, megvalósítása számára. De akkor is, amikor közkatona gyanánt szerepelt, akkor is, amikor a hatalom legfelsőbb polcán ült, sohasem feledkezett meg kartársai érdekeiről, mindig bátran, egyenes lélekkel, csüggedetlen buzgalommal küzdött boldogulásunkért.

Megvalósult és megvalósulatlan törekvéseinkért folytatott küzdelmeink elszakíthatatlan lánczává kovácsolták lelkünket Borbély Sándor lelkével. Szeretett vezérünknek ismerjük őt, aki eszméink diadalra jutásában való hitünk biztosítékát jelenti számunkra.

Tiszteletünk, nagyrabecsülésünk, ragaszkodásunk és szeretetünk iránta állandó, s 25 éves tanári működésének határnapja kedves alkalom mindnyájunknak arra, hogy ezen érzelmeinket kifejezésre juttassuk.

Testületünk Borbély Sándor életének ezen jelentős napja emlékére 100 K-t bocsát a Siketnéma-int. Tanárok Orsz. Egyesületének rendelkezésére azon célból, hogy ez összeg „Borbély Sándor-alap” néven kezelve növeltesék s kamata majdan az átlagon felülemelkedő, tanításunk módszerének fejlődését szolgáló munkásság jutalmazására fordíttassék.

Azt hisszük, hogy ez elhatározásunkkal méltóképpen adtunk kifejezést Borbély Sándor személye iránt érzett tiszteletünknek, nagyrabecsülésünknek és szeretetünknek.

Tekintettel arra, hogy az általunk felajánlott összeg csekély s így a kamatok csak évtizedek múltával lennének kioszthatók, őszinte bizalommal fordulunk kedves kartársainkhoz és kérjük, sziveskedjenek ez alap növeléséhez már most hozzájárulni és a távollevő kartársak hozzájárulását is kieszközölni.

A magunk részéről — az alapot illetőleg — minden igényünkről lemondunk s azt a megajánlás percétől kezdve a Siketnéma-int. Tanárok Orsz. Egyesülete tulajdonának tekintjük, melynek kezeléséről, felhasználásáról említett egyesület határoz.

Kedves kartársaink! Önmagunkat tiszteljük meg, amikor kiváló kartársaink érdemeit elismerjük és elismerésünknek méltóképpen kifejezést is adunk. Kérjük tehát, hogy hasonló elhatározással szintén járuljanak hozzá, mikép Borbély Sándor értékes működésének a határnapja necsak neki, hanem az egész magyar siketnéma-oktatásnak is ünnepe legyen.

A siketnémák szegedi intézete testületének összes tagjai nevében

Szeged, 1916. jan. 26. Nécsey János s. k., Plichta Béla s. k., Klug Péter s. k., Szabados Ödön s. k., Milassin Gyula s. k., Gábor Lajos s. k., Molnár Béla s. k.“

Jelenti a titkár, hogy a szegedi kartársak és tagtársak e lelkes felhívásának már is meg volt a maga örvendetes visszhangja, amennyiben a nevezett célra az egyes intézetek tanári testületei közül: a kecskeméti 100 K-t, a vácsi 100 K-t, a soproni 90 K-t ajánlottak fel és biztos tudomása van róla, hogy a budapesti és körmöcbányai intézetek testületei is hozzájárulnak s a többiek is elő fogják segíteni az összeg növekedését legjobb tehetségük szerint. Bemutatja ezután a soproni tanári testületnek az ünneplés módjára vonatkozó javaslatát. Majd rátér Borbély Sándor érdemeinek méltatására s szöszérint a következőket mondja és javasolja: „Tekintetes Választmány! Szakítsunk ki a magyar siketnéma-oktatás 114 éves történetéből 25 esztendőt. Ennek a százados történelemnek virágját s drága gyümölcsét, azt a 25 esztendőt, amelyben egyesületünk nagyérdemű elnöke, *Borbély Sándor* dolgozott, tervelt, agitált és alkotott s nevelt szívvel-lélekkel teli embereket a pályának; szándéka szerint a maga képére és hasonlatosságára, Borbély Sándor a magyar siketnéma-oktatás reneszánszának mestere, akinek örökké nyugtalan keze vésőt és kalapácsot forgat állandóan, gondolatokat esiholván a lelkéből ki s a lelkekbe be.

Ennek a 25 évnék története aránytalanul emelkedik ki a 114-ből, pedig annak még csak negyede sem lévén. Nem mintha a többi tanulás és tanultság nélkül mulott volna el, de az a 25, amely szorososan az Ő nevéhez fűződik, értékben, tartalomban és eredményben messze fölülmulja az Ő munkás korszaka előtti időszakot. Borbély Sándor gondolatokat termelt, eszméknek szerencsésen testet adó lelke olyan erős alapköveket rakott le a mi oktatásügyünk szerkezetébe és szervezetébe ez alatt a 25 év alatt, hogy arra a jelen és a jövő — hitünk szerint — biztosan építhet.

Eszményképe az igazi pedagógusnak, aki mintegy folyton perzselő erő, erőt vitt az erőtlenekbe, lenyügözi erejével a kételkedőket és eloszlatja a kételkedők kételkedését. A gáncsvetőnek pedig nem gáncsal áll ellen, hanem meleg, megértő lelkének tiszta s ártatlan mosolyával.

Igazi erő Ő, aki nemcsak hogy önmagától nyeri az erőt, hanem a tovább táplálást is önmagából veszi el s immár 25 éve. Ez a 25 év mennyi felé osztotta véle szét az erőt, a tudást, az ihletet és a rajongást?!

Igazi szervező Ő, aki formáival együtt szüli meg az eszmét, a gondolattal együtt az alakot. A maga teremtette formához és alakhoz minden követ maga tervel ki, a díszítéshez a díszít önlelkéből ássa ki. Eredeti s önálló! Ezt mi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy soha sem volt hajhászója s uszályhordozója az idegen mintának. Mint önállóan gondolkodni tudó tervező és építő művész, minden pillért önerejéből alkot tartalmilag erősnek, alakilag formásnak. Sohasem volt a formák embere. Kedveli ugyan a szép formát, de tartalom nélkül értéktelen volt az előtte mindenha. Ebben a szel-

lemben alkotta meg Borbély Sándor a nevéhez fűződő siketnéma-intézeteket és iskolákat s azok egységes tantervét, ugyanebben a szellemben intézte Ő mindennemű és minden célú szóbeli és írásos tanácsát, utasítását és intelmét munkatársaihoz.

De nemcsak az elmélet terén mesterünk nekünk Borbély Sándor. Szerencsésen egyesült benne egy harmonikus egésszé az elmélet és gyakorlat. Amilyen stílű nagy mestere Ő az elméletnek, ugyanolyan nagy és hatalmas erő Ő a gyakorlat terén. A műhelyben lelke heve átragad a tanulóra s a tanulni vágyó szemlélőre egyaránt. Mesterünk tehát a gyakorlat terén is.

Lelke gazdagságának tárházából nem hagyhatjuk kiemeletlenül azt a meleg szeretetet, amellyel ő kartársait körülveszi. Mint vágyainknak s aspirációinknak megérteni tudója, ebben a tekintetben is mindig velünk együtt érzett. Ezt a tulajdonságát is ismerve, állította őt a közbizalom egyhangú lelkesedéssel egyesületünk élére. Ilyen minőségben érte meg Borbély Sándor életének azt a határkövét, amelyre az idő 25 évet vésett fel. Ez az évforduló megállította egyesületünket is. Borbély Sándor ünnepét a mi ünnepünkévé óhajtjuk tenni. Érdemekben gazdag szellemének emléket kívánunk biztosítani, még pedig olyat, amely az ércnél is maradandóbb s egyben az ő irodalmi munkásságához legméltóbb. A szegedi siketnéma-intézet tanári testületének ez ügyben kifejezésre juttatott alapgondolata legyen a kiindulási pontja annak az alkotásnak, amely munkás élete elismeréseként alkottatik meg egyesületünk részéről.

Javasolom tehát:

1. A szegedi tanári testület alapgondolatát ragadjuk meg s csináljuk meg Borbély Sándor nevéhez kötötten azt az irodalmi célt szolgáló alapítványt, amely a nevezett tanári testület előbb bemutatott átiratában kifejezésre jut.

2. Keressünk módozatokat ez alapnak erőnkhez mért gyarapítására.

3. Mondja ki a választmány, hogy ez alap gyarapítására a saját pénztárából is kiharásít egy bizonyos összeget.

4. A létesítendő s Borbély Sándor nevéhez kötött ezen irodalmi alapítvány szándékáról és céljáról egy alapító-levél szerkesztessék.

5. Ennek megszerkesztésére már e választmányi gyűlésből kifolyólag kérjen fel valakit a választmány.

6. Állapítsa meg a választmány azokat a módozatokat, amelyek az ünneplést az ünneplést nevéhez és érdeméhez méltóan biztosítsa.

7. Vegye tárgyalás alá a választmány a soproni tanári testületnek ez ügyben tett előterjesztését.

A titkár e jelentése lelkesen vétetik tudomásul s az abban foglalt javaslatokra a választmány a következő határozatokat hozza:

1. Jóleső érzésének ad kifejezést a szegedi kartársak nemes gondolkodása és követendő példája felett annyival is inkább, mert elhatározásukkal az ünneplést érdemei iránt tar-

tozó elismerésünknek — a választmány által is helyeselt — legméltóbb kifejezését választották. Szerencsés kezdeményezésükért e gyűlésből kifolyólag értesítés intéztetik hozzájuk.

2. A választmány elhatározza, hogy Borbély Sándor nevére és az egyesülethez kötötten a szegedi tanári testület javaslatában kifejezésre juttatott elvek alapján irodalmi alapítványt létesít.

3. Az alap gyarapítására vonatkozólag felhívást intéz a szegedi köriratra eddig még nem válaszolt testületekhez, hogy f. évi április hó 1-éig jelentsék be a titkárnál az alapítványhoz való hozzájárulási szándékukat és az önkéntesen felajánlott összeg nagyságát. Az addig begyűlt és felajánlott pénzüsszegek az alapítvány törzstőkéjének tekintetnek. Az alapítványi vagyon további növelése az egyesület kötelessége.

4. Kimondja a választmány, hogy az alap gyarapítására — az anyagi viszonyokhoz mérten — kihat egy bizonyos összeget az egyesület vagyonából.

5. Kimondja a választmány, hogy a Borbély Sándor nevéhez és az egyesülethez kötött irodalmi alapítvány szándékáról és céljáról alapító-levelet szerkeszt.

6. Az alapító-levél főbb irányelveit a választmány a következőkben állapítja meg:

a) A bevezetésben írassék meg az alapítvány keletkezésének rövid története.

b) Az alapítvány tőkéje addig gyarapítandó és tőkésítendő, míg annak évi kamata 200 koronára emelkedik.

c) Az alapítvány célja: Az egyesületi közgyűlés által évente kítüzendő szigorúan szakirányú pályatételek alapján készült legjobb irodalmi mű megjutalmazása.

A tételeket mindenkor az egyesületi közgyűlés évről-évre tűzi ki s a beérkezett pályaműveket egy bizottság által bíraltatja meg, amelynek alapján itéli oda a pályadíjat, mit a legközelebbi évi rendes közgyűlésen a nyertesnek kiad.

d) Amennyiben valamely esztendőben a pályázat meddő maradna, a pályadíj ez alapítványtól függetlenül tőkésítendő, mely összeg idővel egy újabb és hasonló célú és rendeltetésű alapítványnak vetheti meg az alapját.

e) Az egyesület megszűnése esetén az alapítványra vonatkozó minden kötelesség, jog és ezek sorában az alapítványi vagyon érintetlen megőrzése átszármazik a siketnémák váci kir. orsz. intézetének tanári testületére.

f) Az alapító-levél három példányban állítandó ki. Egy példány az egyesület tulajdona, egy példány Borbély Sándornak adatik át, egy példány pedig a siketnémák váci kir. orsz. intézete tanári testületénél helyeztetik el.

6. Az alapító-levélnek az 5. pontban meghatározott irányelvek alapján való megszövegezésére a választmány Klis Lajos díszelnököt kéri fel, aki azt készséggel elvállalja.

7. A soproni tanári testületnek az ünneplés módjára vo-

natkozó előterjesztésében foglalt tervek figyelembe vételével elhatározza a választmány, hogy f. évi április hó 16.-án, virágvasárnap napján Váczon választmányi gyűlést tart, amelyen a gyűlés jegyzőkönyvi kivonata Gönczi Gyula alelnök által mondandó üdvözlő beszéd kíséretében az ünnepeltnek átadatik s az általános és nyilvános ünneplés az egyesületnek ez évi rendes közgyűlése keretében fog lefolyni, amikor is az alapító-levél Borbély Sándornak átadatik. A díszközgyűlés ünnepi szónokául a választmány Klis Lajost, egyesületünk dísztagját fogja felkérni.

8. A választmány megkéri a szerkesztőt, hogy a jubileumnak az egyesület lapjában — érdeme szerint — megfelelő helyet biztosítson.

Több tárgy nem lévén, az elnök megköszöni a jelenlévők szíves érdeklődését és a gyűlést berekeszti.

K. m. f. *Gönczi Gyula* s. k., alelnök. *Záborszky Árpád* s. k., jegyző. Hitelesítik: *Szotfrid József* s. k., *Váradi Zsigmond* s. k.

Üdvözlő irások.

Igen tisztelt Igazgató Úr! Szeretett Kartársunk!

Csak most jutott tudomásunkra, hogy a váci intézet tanári testülete Igazgató Urat működésének 25-dik évfordulója alkalmából ünnepelte.

Bár helyeselni nem tudjuk, hogy a váci testvér-testület Igazgató Urat ezen alkalommal is kizárólagosan csak magának sajátította ki, holott hivatali működése révén, — de főleg szívünk szerint ezer szállal volt és van hozzánk távolabb állókhoz — sőt valamennyi kartársunkhoz kötve: de a nemzeti létért folyó titáni küzdelem minden egyéni érdeket és érzést lenyűgöző hatása alatt abba is — jobb idők elkövetkeztéig — bele kellett nyugodnunk.

De ha nem is lehetünk ott nagy ünnepnapján, hogy egy meleg kézszorítással szemtől-szembe és nyíltan megmondjuk, ki-mi nekünk Borbély Sándor, az ünneplésből a lehetőség mértéke szerint mi is részt kérünk.

Ténykedéseit a közért, a közszellem kialakulásáért, érdemeit a siketnémák oktatásának jobb megalapozása körül nem akarjuk ujjhegyre szedni, tegye azt más, hivatottabb tényező. Mi szívünk érzése szerint csak azt akarjuk megmondani: végtelenül örvendünk azon, hogy a Mindenható Igazgató Úrnak ez ünnepnapját, működése 25-dik évfordulóját ép egészségben, munkabírájának teljességében, kedves családjának, közelebbi és távolabbi kartársainak osztatlan szeretetében, nagyrabecsülésében megélnie engedte.

És kérjük, hogy nagy örömünknek egyszerű tolmácsolóját e szerény sorokat fogadja oly szívesen, amily igaz szeretettel azokat küldjük.

A siketnémák kolozsvári intézetének tanári testülete. Kolozsvár, 1916. január 20. Nagy Péter, Tar József, Paull István, Orbán Ferenc, Incze Károly, Nagy Lajos, Dávid Mihály.

*

Kedves Mesterem!

A Siketnémák Közlönyének legutóbbi számából olvasom, hogy a közel múltban töltötte be tanári működésed 25. évfordulóját s hogy ez alkalommal a váci testület mily szeretetteljes ünneplésben részesített. Amily őszintén saj-

nálom, hogy a szívek ez ünnepén nem lehettem jelen, époly őszinte meleg szeretettel küldöm most üdvözetemet és jókívánságaimat.

A megszólításban mesteremnek neveztelek; képességeim s érdemeim ugyan messze elmaradtak a tiédétől, de azért büszke vagyok s az is maradok mindig, hogy tanítványodnak vallhatom magam. Büszke vagyok arra, hogy tanuja lehettem a Te nagy, alapvető munkásságnak, mellyel a magyar siketnéma-oktatás fejlődésének új irányelveit fektetted le s tanuja lehettem annak az emberfölötti munkásságnak, mely végeredményében a magyar siketnéma-oktatást mai színvonalára emelte. Tanuja voltam mindezeknek s éppen ezért hivatottnak is érzem magam, hogy a Te soha el nem halványuló nagy érdemeidről tanuságot tegyek.

A szerény tanítvány szól tehát az érdemes mesterhez: légy üdvözölve; áldjon meg a jó Isten erővel, egészséggel, hosszú boldog élettel s adja, hogy a magyar siketnéma-oktatás érdekében továbbra is az eddigihez hasonló érdemes munkásságot fejthess ki s munkásságnak gyümölcsét ne csak a köz, hanem Te és kedves családod is élvezhesse. Éltessen a jó Isten kedves tiéd is sok-sok őszintén szerető barátod, mindnyájunk örömeire és büszkeségére.

Egyben már most is közlöm Veled, hogy testületünk szintén üdvözölni fog: de határozata oly természetű, hogy a harctéren levő kartársak egyenkénti hozzájárulását is ki kellett kérnünk. Ezért üdvözlésünk némileg késni fog. De azért már most is megírhatom, hogy testületünk minden tagja igaz, meleg szeretettel és a legnagyobb nagyrabecsüléssel s tisztelettel viseltetik irántad s mindannyian örömmel ragadták meg az alkalmat, hogy ennek kifejezést is adhassunk.

A jó Isten áldjon és tartson meg!

Szeged, 1916. január 22. Őszintén hálás tanítványod Klug Péter, s. k.

*

96/1916. sz. Siketnémák áll. s. Intézete Ungvár.

Igen tisztelt Igazgató Úr!

A „Siketnémák Közlönye“ olvasása közben tudtuk csak meg, hogy igen tisztelt Igazgató Úr a múlt hónapban töltötte be tanári működésének 25-dik évét. Igen tisztelt Igazgató Úr működése mindnyájunk előtt, kik szerető tanítványai és őszinte tisztelői vagyunk, nyitott könyv, amelyből kiolvasható, hogy: lényének hatalmas alkotó ereje, mély szaktudása volt nagyrészt az az indító erő, mely szakoktatásunkat — szerénytelenség nélkül mondvá — a mai fokra emelte; hogy: a kartársi érintkezésben a megértést, a kartársi szeretetet és megbecsülést ápolta, fejlesztette; hogy: tetteiben, ténykedéseiben emelkedettebb szellemű felfogás és igazságosság irányították mindenkoron.

Őszinte nagyrabecsüléssel, mély tisztelettel és szeretettel üdvözöljük mi is ez alkalomból és kérjük a Mindenhatót, tartsa meg kedves családjának, e magyar hazának és mindnyájunknak, ereje és egészsége teljében, az emberi kor legvégső határáig!

Ungvárt, 1916. évi január hó 24.-én. A siketnémák ungvári intézetének tanári testülete: Schulman Adolf igazgató, Fályá Károly, Gyömörey Alfonz.

II—6. Siketnémák intézetének tanári testülete, Szeged.

Mélyen tisztelt Igazgató Úr!

A „Siketnémák Közlönye“ legutóbbi számából értesültünk, hogy a siketnémák váci orsz. kir. intézetének tanári testülete Igen tisztelt Igazgató Urat. — 25 éves tanári működésének határnapja alkalmából — ünnepelte.

Nekünk, bár megelégedéssel és örömmel vettünk ez ünneplésről tudomást, az a véleményünk, hogy Igen tisztelt Igazgató Úr értékes egyénisége nem tekinthető a váci testület kizárólagos sajátjának. Borbély Sándor a siketnéma-oktatók összesége.

Szaktanácsi előadóságának ideje a siketnéma-oktatás fénykorának tekinthető. Ezen időben szaporodtak rohamosan ilyenmű intézeteink, s ha valamennyi meglevő újabb intézetünk nem is ebben az időben nyílt meg, de felállításuk már ekkor készítették elő.

Szaktanácsa korszakalkotó oktatás-ügyünk történetében. A tanítás-tervének az akkori kor felfogását megelőző elvek alapján való megteremtésével, ezen elveknek a jelöltek lelkébe való ültetésével s általános elfogadásukért, diadalra juttatásukért folytatott munkásságával elévülhetetlen érdemeket szerzett, hervadhatatlan babérokot gyűjtött magának.

Már magában ez a munkásság is elegendő volna arra, hogy magasan kiválják közülünk s úgy tekintsünk föl Mélyen tisztelt Igazgató Úrra, mint példaképre, úgy tiszteljük, mint mesterünket.

De Igen tisztelt Igazgató Úr nemcsak eszével dolgozik, hanem szívével is. Nemcsak jó szervező erő, kiváló reformátor és pedagógus, hanem hűséges, szerető kartárs is tud lenni. Ma egyesületünk elnöke. Ék, mely édes mindnyájunk által kifejtett erő alapján nyit törekvéseink előbbrevitele, megvalósítása számára. De akkor is, mikor közkatona gyanánt szerepelt, akkor is, mikor a hatalom legfelsőbb poleán ült, sohasem feledkezett meg kartársai érdekeiről, mindig bátran, egyenes lélekkel, csüggedetlen buzgalommal küzdött boldogulásunkért.

Ezek azok az elvitázhatatlan tények, amelyek benső, meleg érzelmeket ébresztettek Mélyen tisztelt Igazgató Úr kedves személye iránt szívünkben: mély hálát, szoros ragaszkodást, igaz szeretetet.

Megvalósult és megvalósulatlan törekvéseinkért folytatott küzdelmeink elszakíthatatlan láncá kovácsolták lelkünket Mélyen tisztelt Igazgató Úr lelkével. Szeretett vezérünknek ismerjük, aki eszménk diadalra jutásában való hitünk biztosítékát jelenti számunkra.

Tiszteletünk, nagyrabecsülésünk, ragaszkodásunk és szeretetünk Mélyen tisztelt Igazgató Úr iránt állandó s 25 éves tanári működésének határnapja kedves alkalom nekünk arra, hogy ezen érzelmeinket kifejezésre juttassuk.

Kérjük a Mindenhatót, hogy halmozza el Mélyen tisztelt Igazgató Urat egész életében bőséges áldásával és tartsa meg élete minden körülményei között változatlan kegyelmében kedves családjával egyetemben. Iöltse el szívét az a megnyugtató érzés, amely csak kiválóan eredményes, s nemes munkálkodás öntudatából fakadhat és emlékezzék szakadatlanul arra, hogy egy lelkes sereg körében él, amely sereg változatlan ragaszkodással csüng személyén.

Testületünk Mélyen tisztelt Igazgató Úr életének ezen jelentős napja emlékére 100 koronát bocsát a Siketnéma-intézeti Tanárok orsz. Egyesületének rendelkezésére azon célból, hogy ezen összeg „Borbély Sándor-alap“ néven kezelve növeltessek, s kamatai majdan az átlagon fölülemelkedő, tanításunk módszerének fejlődését szolgáló munkásság jutalmazására fordíttassanak. Hisszük és reméljük, hogy ezen elhatározásunk méltó Mélyen tisztelt Igazgató Úr törekvéseihez; kérjük tehát adja szíves hozzájárulását.

Megújítván üdvözléteinket és őszinte jókívánságainkat vagyunk Szeged, 1916. január hó 25.-én. Változatlan tisztelettel és nagyrabecsüléssel Klug Péter,

Plichta Béla, Szabados Ödön, Milassin Gyula, Nécsey János, Molnár Béla, Gábor Lajos.

*

169./1916. sz.

Tisztelt Igazgató Úr! Szeretett Mesterünk!

Világok állnak egymással szemben és vívják élet-halál harcukat. Az ágyuk tüze és füstje elhomályosítja jövőbe látásunkat. Honfitársaink, gyermekeink, testvéreink hulló vére, bizonytalan sorsa megállítja szívverésünket. Alig akad a hazában ember, ki a világkatasztrófa áldozataiban nem siratná valakijét. Ily szomorú érülettel, szorongatott helyzetben az ünnep is hétköznapná válik, ilyenkor a lármás ünneplés bántó. Profanálása a jelenlegi történelmi szent pillanatoknak.

Ezek az érzelmek és gondolatok vezérelhették a siketnémák váci kir. orsz. intézetének tanári testületét, midőn vezére életének egyik nevezetes, fontos határállomása előtt megállás, feltűnés nélkül, zajtalanul haladt el, jól tudván, érezvén, hogy a vezér aggodalmaskodó hazafias lelke, jó izlése, puritán gondolkozása és végtelen szerénysége fellázadna az ily szomorú időben való ünneplés ellen.

S bár attól kell tartanunk, hogy ez okoknál fogva nem cselekszünk az Ön kedve szerint, egy pillanatra mégis meg kell állanunk és meg kell Önt nagyrabecsült Mesterünk állítanunk működésének negyedszázados határkövé-nél! Ezt kell kedves alkalmul felhasználnunk arra, hogy megmondhassuk, amit máskor Önnek — szerénységének megbántása nélkül — el nem mondhatnánk: hogy bámuljuk nagy lelkierejét, lankadatlan lelkesedését, hivatásszeretetét, mely Önt példányképünké, igaz mesterünkké, a siketnéma-oktatásügy apostolává avatta.

Ha az apostolok töviskoszorúja sokszor meg is sebezte homlokát, ha a méltán remélt és ki is érdemelt elismerés helyett olykor hálátlansággal találkozott és ez fájdalmat okozott nemes lelkének, kárpótolja érte a becsülettel teljesített munka nyomán fakadó édes megnyugvás. Gyönyörűség töltheti el keblét, ha immár befutott, eredményes 25 éves életpályájára visszatekint és a némaság bilincseitől megszabadított, immár szerencsés szerencsétlenek százainak hálás arcát és apostoli munkája folytán apostoli munkára nevelt lelkes csapat szeretetét, nagyrabecsülését látja. Ilyen szép, dicső jutalom csak a kiválasztottaknak — mint aminő Ön is szeretett Mesterünk — juthat osztályrészüil. A hálás arcok szemlélése és az apostoli tanítványok szeretete, miként a földnek érintése Antheust, tegye Önt fiatallá és acélossá a még Önre váró jövőndő nagy és fontos feladatok teljesíthetésére. A jövő feledtesse el Önrel mindazt, ami eddig keserűséget okozott nemes lelkének. Váltsa fel ezt a valódi megbecsültetés és méltánylás jóleső érzése.

A siketnémák budapesti állami intézete tanártestületének külön is joga, oka van részt kérni Nagyön tisztelt Igazgató Úr örömeiből és szomorúságából. Mert hiszen Ön volt az, ki mai szép, erős intézetünk alapját megszilárdította, annak mai nagyságát és pozícióját előkészítette. Külön hálát és elismerést fakaszt lelkünkbelől ez a tény is. És tudjuk, érezzük, hogy erről való emlékezésünk jóleső érzést vált ki Önből. Hiszen az intézetünk élén töltött ideje és kifejtett tevékenysége volt a teremtés és alkotás legerősebb korszaka.

Midőn őszinte hálával és meleg érzéssel üdvözljük ismételtén szeretett Mesterünk, kérjük a Mindenható Istent: az ezután következő idő legyen a

béke, a szeretet kora! Mert hiszen ez az emberek boldogságának alapfeltétele. Áldja meg Isten legjobb áldásával! Kísérje jövődő útján kedves családjának szeretete, boldogsága; kartársainak, tanítványainknak hálája és nagyrabecsülése! A siketnémák oktatása váljék oly hatalmas fává, amilyennek Ön képzeletében azt megalkotta, melynek édes gyümölese ezután csak gyönyörűséget okozzon lelkének.

Kérve-kérjük, tartsa meg intézetünket és tartson meg minket megtisztelő szeretetében és kitüntető barátságában. Ennek kellemes reményében maradjunk a magunk részéről és távollevő kartársaink nevében is őszinte kartársi üdvözléssel:

Budapesten, 1916. évi január 29.-én. Klis Lajos igazgató, Váradi Zsigmond, Zemkó Péter, Rózsa Ede, Derbész Bertalanné, Pető Ferenc, Istenes Károly, Kisfaludi Puha László, Simon József, Lázár Pál, Derbész Bertalan.

*

A Siketnémák Hevesvármegyei áll. s. Intézetének Igazgatósága, Eger. 33/1916. szám.

Igen tisztelt Igazgató Úr!

A siketnémák hevesvármegyei áll. s. intézetének tanári testülete 1916. évi január hó 31.-én tartott gyűlésén egyhangú lelkesedéssel hozott határozatából kifolyólag, 25 éves szolgálati jubileuma alkalmából igaz szívvel üdvözljük.

Mi is sietünk azok közé, akik e nevezetes nap alkalmából Tekintetességedet jó kívánataikkal elhalmozzák. Becsülésünknek és szeretetünknek adunk kifejezést, midőn e sorokat egy oly férfúhoz juttatjuk, aki sohasem riadt vissza a munkától. Nemesak azért becsüljük és szeretjük, mert munkás, fáradhatatlan, hanem azért is, mert vezetőt, gyámolított, oktatót és jó barátot találtunk benne, aki szaktudásával vezetett, s jó tanácsaival gyámolított bennünket.

Adjja az Egek Ura, hogy még sokáig szolgálhassa e nemes ügyet ép erőben és egészségben, a haza, a sors mostohái és kedves családjá javára.

Kartársi szívvel üdvözléssel a siketnémák hevesvármegyei áll. seg. intézetének tantestülete nevében: Egerben, 1916. január hó 31.-én Mlinkó István, s. k. igazgató-elnök, Magyar László, s. k. t. t. jegyző.

*

Kedves Sándorkám!

A „Siketnémák Közlönyének“ legutóbbi számából értesültem, hogy eredménydús munkásságodnak negyedszázados évfordulóját most töltötted be.

Nemesak a váci kartársaknak, de nekünk egrieknek is ünnepünk, még pedig kétszeres ünnepünk ez a jubileum!

Hisz mindannyian Mesterünknek vallunk Téged! Ettől eltekintve, mi a Te nemes lelkednek, a siketnémák iránt érző jó szívvednek, odaadó, lankadatlan buzgalmadnak köszönhetjük, hogy intézetünk fennáll.

Tudom nagyon jól, hogy Te az ünnepeltetést nem szereted. Ez indította a váci kartársakat is arra, hogy bensőséges ünnepüket senkivel se közöljék. De talán tölem, kit majdnem negyedszázados tisztelet, szeretet és barátság köteleke fűz hozzád, nem veszed rossz néven, ha csatlakozom az ünneplők közé s úgy a magam, mint a hozzám tartozók nevében a legőszintébb szívből kívánom, hogy a jó Isten áldjon meg minden javával. Éltesen nagyon soká kedves családodnak boldogítására, oktatásügyünk javára és tisztelőidnek igaz örömére! Adjon erőt és jó egészséget további nemes, nagy munkádhoz!

Eger, 1916. jan. 31.-én Pista, s. k.

Igen tisztelt Igazgató Úr!

Őszinte örömmel értesültünk arról, hogy igen tisztelt Igazgató Úr közszolgálati működésének negyedszázados évfordulójához ért. Nagyrabecsült személye iránti igaz tiszteletből készségesen ragadjuk meg az alkalmat, hogy érzelmeinket kifejezést adjunk.

Igazgató Úr nemes egyénisége, odaadó munkássága és példás ügyszerelete mindannyiunk előtt tisztelt és becsült. Amióta szerencsénk van személyét és működését ismerni, szűkebb családjához tartozó munkatársai, egyenlőképpen a távolabb állókkal tisztelettel párosult szeretettel emlékezünk meg arról mindenkor.

Jólesőleg állapíthatjuk meg, hogy ezen nemesebb érzelmektől áthatott sereg az évek haladásával számbelileg és becsülésben egyaránt gyarapodik.

Kétségkívül hozzájárul ehhez azon figyelmen kívül nem hagyható körülmény, hogy mint a hazai siketnéma oktatásügynek gyakorlati munkása mindenkor a legjobbak közzé tartozott, hogy mint a szakirodalom avatott tollu harcosa a legbeesesebbet szolgáltatta, de főképpen, amikor az összeség személyi ügyeinek intézése avatott kezében összpontosult az igazságosság mellett pártatlanul és férfiasan foglalt állást még akkor is, amidőn subjektív érdekei más-ként kívánták volna. Igazgató Úr munkásságának mélyen fekvő értéke az igazság keresésében, védelmezésében és gyakorlásában volt és van. Ez a vonzó erő, amely bennünk is a 25-éves évforduló alkalmából a szebb és tisztultabb érzelmeket kiváltja.

Fogadja tőlünk szívesen jókívánatainkat. Adja a Gondviselés, hogy a szeretet jegyében megkezdett, folytatott és előttünk fekvő értékes munkásságban találjon őszinte örömet, adja a Gondviselés, hogy még számos éven át élvezze azokat a javakat, amelyeket sikerült elérnie úgy a siketnémák oktatásügye terén, mint kartársai, barátai, tisztviselői és jóakarói szívében.

Mély tisztelettel vagyunk a vakok budapesti orsz. kir. nevelő- és tanintézete tanári testületének tagjai: Budapesten, 1916. február hó 1.-én. Herodek Károly igazgató, Séra Lajos, Fodor Jánosné, Vitár Rezső, Lengyel Gyula, Konrád György, Haberstroh József, Horváth Attila, Horváth Attiláné, Pischinger Nándor, Sándor Lajos, Bárczi Gusztáv, Kirschenheuter Ferenc, Császárné Báthory Margit, Iván József, Tóth Zoltán.

A siketnémák temesvári államilag segélyezett intézetének igazgatósága.
84. szám.

Mélyen tisztelt Igazgató Úr!

Mindig nagy örömet okoz nekünk, ha pályánk kimagasló vezérférfiai iránt érzett őszinte tiszteletünknek, szeretetteljes ragaszkodásunknak kifejezést adhatunk. Igazgató Úr a közel multban töltötte be tanári működésének 25-dik esztendejét. Egy negyedszázad óta szolgálja lankadatlan buzgalommal, nemes hivatásának szeretetétől áthatott hévvel ügyünket.

Mi tudjuk és érezzük, hogy Igazgató Úrban a siketnéma-oktatásnak sokoldalú és fáradhatatlan munkását, mindannyiunknak pedig Mesterét tiszteljük. Igazgató Úr közismert szerénységén mulhatott csak, hogy e nevezetes évforduló majdnem észrevétlenül tünt el az idők végtelenségében. Csak most, ily későn tudtuk meg s így nem fogja Igazgató Úr szívünk sugallatából fakadó jókívánásainkat és nagyrabecsülésünknek kifejezését és eme utólagos üdvözlésünket az Igazgató Úr iránt érzett tiszteletteljes ragaszkodásunk hiányának, avagy megfogatkozásának tekinteni.

Tanári testületünknek február hó 3.-án tartott ülésén hozott határozata értelmében ezennel tisztelettel köszöntjük Igazgató Urat és szívből kívánjuk, hogy még igen sokáig éljen erőben, egészségben és boldog megelégedésben.

Öszinte tisztelettel Temesvár, 1916. február 11.-én Zádor Endre s. k. igazgató, Hrivnák László s. k., tantestületi jegyző.

*

Kedves Barátom!

Fogadd alkotásokban gazdag és a siketnémák ügyének nagy hasznára vált működésednek 25 éves jubileuma alkalmából a magam és a testületed üdvözlését és szerencsekívánatait oly szívesen, mint amilyen szerető szívből azt, illetve azokat Neked küldjük.

Tudom, hogy kissé elkéstünk vele, de mivel annak idején senki sem figyelmeztetett bennünket életednek e fontos napjára, mi pedig a háború gondjai közepette magunktól nem gondoltunk rá a kellő időben, azért a Siketnémák Közlönyéből későn szerzett értesülés után jobbnak tartottam még néhány napig, az első felév végéig várni, hogy legalább a testületi gyűlésen emlékezhessenem meg rólad.

A magam részéről is, családom nevében is a legjobb szerencsekívánataimat küldöm. Nem fogom elfelejteni, hogy jóakaró főnököm voltál. Mindig szeretettel fogok reád gondolni, ki a ... korszak alatt szenvedett igaztalanságot a javamra jóvátenni igyekeztl. Adjon Isten Neked jó egészséget, hogy nagyon soká lelhess örömet negyedszázados fáradságos munkád eredményében.

Isten áldását kívánja mindnyájatokra Temesvár, 1916. évi február hó 12.-én igaz tiszteled Zádor s. k.

*

Igen tisztelt Igazgató Úr! Kedves Kartársunk!

Tantestületünknek tudomására jutván, hogy Igazgató Úr immár 25 éve működik az oktatásügy terén, szeretettel és mélységes tisztelettel köszönti Önt.

Ahogy végigtekintünk pályáján, felemelő példaképpen bontakozik ki előttünk a soha nem lankadó munkás, a mély érzésű, a szilárd jellemű, a vezetésre, irányításra hivatott nagyember alakja.

Lelki szemeink előtt feltáruznak mindazon ténykedései, melyeknek az idők folyamán tanui és szellemének reánk való termékenyítő hatása révén munkásai valánk s szívünk hálával telik el a gondviselés iránt, hogy Ön nekünk adatott.

Azt hisszük, hogy a történeti tárgyilagosság magaslatára emelkedünk, amidőn megállapítjuk, hogy a magyar siketnéma-oktatás reformja, mai színvonalra, további fejlődésképesége Borbély Sándor nevével van összekötve.

Borbély Sándor érdeme, alkotó és teremtmő erejének örök dicsősége, hogy a némák oktatásában a sikert, az eredményt inkább biztosító úton haladhatunk és hogy szakíthattunk az idegenutánzó, önállóltan multtal. Ma már egy tetterős gárda követi és a hit és a meggyőződés erejével hirdeti elvetett eszméit és lelkesedéssel iparkodik azokat munkájában, a gyakorlatban megvalósítani. Ahol ma széles e hazában siketeket tanítanak, ott Borbély Sándor szellemének szövétneke világítja meg az utat. Az intézetek legtöbbje pedig keletkezésének történetében örököltette meg nevét.

Büszkén valljuk mesterünknek, büszkén valljuk magunkat tanítványainak.

Áldásunk és szeretetünk kísérje továbbra is. Adjon az Isten erőt és

egészséget, hogy azok érdekében, akik szívéhez oly közel vannak: tanfványainkért, miérettünk továbbra is dolgozhassék és továbbra is vezessen bennünket az emberiség, a kultúra, a haza érdekében való nemes harcunkban.

A siketnémák soproni intézete tantestülete nevében: Sopron, 1916. évi február hó 14.-én Völker József igazgató, Vas János, Maár János, Hobler Rezső, Kun Ernő, Takáts Gyula.

*

All. kiségtő iskola igazgatósága. Bpest, VIII. Mosonyi-u. 6. 33/1916. sz.

Mélyen tisztelt Igazgató Úr!

Az áll. kiségtő iskola tanárai tisztelettel és elismeréssel állanak meg az ügyünkkel szomszédos mesgyénél s levett kalappal hajtják meg lobogójukat az előtt az oszlop előtt, mely Borbély Sándor negyedszázados áldásos működésének határkövét jelképezi s melyre egy szakadatlan, nagy lelket igénylő, mély emberszeretetről tanuskodó munkásság, oktatásügyünknek sok értékes alkotása van örök időkre bevésve.

Igazgató Úrnak megadta a Gondviselés, hogy nagy tudásának és nemes szívének kincseit fogyatékos felebarátaink javára hosszú időn át gyümölcsöztesse. Kérjük a Mindenhatót, hogy az élet elkövetkezendő új szakaszában, amikor sokat szenvedett és szenvedő hazánkban az eddiginél is nagyobb szükség lesz a nemes szívek, a nagy munkára képes férfiak erejére és tevékenységére: tartsa meg Igazgató Úr kipróbált munkaerejét, adjon hozzá nagy munkakedvet.

Szegődjék munkálkodásához tartós siker, lelje örömét az elért eredményekben, kartársai és tisztelői szeretetében, ragaszkodásában és nagyra-becsült kedves családjának soha el nem homályosuló boldogságában.

Mély tisztelettel Budapesten, 1916. február 14. Éltés Mátyás, Skultéty Lajos, Kelemen Ignác, Káplán Gyula. Halenkovics Fanny, Sári Rózsi, Pápay Mária, Szabó Ilona.

*

Nagyérdemű Borbély Sándor igazgató úrnak Vác.

Köszöntünk Mester! Negyed százada, hogy a siketnéma-ügy zászlajára esküvél. Úttörő vezér, rendünk büszkesége, a magyarság oszlopa vagy. Míveid, alkotásaid jelölik pályádat; önzetlenség, kartársi érzület: nemes lelked sugárai.

Elismerésünk, tisztelő ragaszkodásunk irántad állandó.

Egészségben, munkakedvvel élj sokáig boldogan!

A siketnémák körműczbányai intézete tanári kara 1916. febr. 17.-i gyűlésén

Kegler Ferenc s. k., Szobolovszky István s. k., Kováts Zoltán s. k., Hribik L. Aladár s. k., Molnár Antal s. k., Hribikné Schröder Gizella s. k., Sz. Szabó László s. k., Dokupil Ágoston s. k., Soós András s. k., Mihál Endre s. k., Reichardt Márk s. k. — (Díszírással, régi okmányszerű papíron, Corvin kódexből vett rajzzal; a kezdő betűben (K) az intézet képével; nemzeti színű zsinóron függő pecséttel.)

*

58/1916. sz.

Tek. Borbély Sándor siketnéma-intézeti igazgató úrnak, Vác.

A siketnémák kecskeméti intézetének tanári testülete örömmel értesült arról, hogy Tekintetességed, a folyó iskolai évben töltötte be a siketnéma-oktatásügy terén odaadó, eredményes működésének 25-dik évét. E negyedszázados évforduló alkalmával, szíve sugallatát követve, legmelegebb kartársi sze-

retettel üdvözlí és köszönti Tekintetességedet, kérve az egek Urát, hogy a magyar siketnéma-oktatásügy díszére, büszkeségére és előbbvitelére még sokáig tartsa meg.

A kecskeméti intézet alapítói között Tekintetesség is ott volt, sőt ennek létesílése éppen Tekintetességed kezdeményezésének köszönhető. Örömmel ragadja meg azért a testület az alkalmat, hogy midőn a Siketnéma-Intézeti Tanárok Országos Egyesületének választmányja, a szegedi testvérintézet tanári testületének kezdeményezésére, Tekintetességed felette nagy érdemeinek megörökítése céljából egy alapítványt létesít, ehhez a maga részéről 100 koronával hozzájáruljon.

Midőn szerencsekívánatainkat megújítjuk és az alapítványhoz való hozzájárulást Tekintetességednek ez alkalommal tudomására adjuk, kérve-kérjük Tekintetességedet, hogy ügyünk iránt való munkásságát, a kartársak iránt eddig éreztetett igaz, benső szeretetét a jövőben is tartsa meg.

Véleményünk szerint a kartársi szeretet és hála a köztéren működő vezetőknek legszebb jutalma. Mi mindig igaz szeretettel és szívünkbelől fakadó hálával viseltetünk Tekintetességednek rögzös pályánkon való, férfiasan következetes működése iránt. Ez a tény acélozza a jövőben való munkakedvét és örök időkre szilárdítsa a kartársai iránt való szeretetét.

Kecskemét, 1916. február 26.

Németh László igazgató s. k., Nemere Gyula s. k., Jónás Andor Jenő s. k., Gönczi Gyula s. k., Kozma Sándor s. k., Fodor István s. k., Lett József s. k., Góts Ottó s. k.

*

Szeretett Barátom!

Kedves Tanítványom és — Mesterem!

Negyedszázados tanári tapasztalásból bizonyára te is tudod, hogy nagyon sokat tanulhatunk tanítványainktól. Én is téled, általad és benned tanultam meg (sok egyéb értékes tanulság mellett) ismerni, becsülni és szeretni a magyar siketnéma-intézeti tanárokat, a megváltó humanizmus evangéliumának a kultúra szent lelkétől ihletett apostolait, akik Isten után legtöbbet teremtenek, midőn szerencsétlen embertársaik százainak megszerzik az ember mivoltának legpregnánsabb jellegét, a mostoha természet által megtagadott beszédet, a gondolat testét. Ők megértik a néma gyermekét, akit az anyja sem ért; anyanyelvet adnak neki, amit az anyja nem adott, s ezzel avatják igazi tagjává a nemzetnek, amely a nyelvében él, és ennek révén szereznek a társas élet száműzöttjeinek polgárjogot az emberi társadalomban.

Benned a magyar siketnémákat nevelve oktató eszményének az inkarnációját tiszteltem és hitsorsomat érzem az ideáloknak az igazságot valló kultuszában. A te lelkedben magtalálta az én lelkem azt a rokon alaphangot, mellyel a legőszintébb, leghívebb barátság összhangjába olvad össze.

E köszöntésem szerény zöngéje hadd vegyüljön abba az országul csengő hatalmas akkordba, mely téged negyedszázados tanári jubileumod alkalmából magasztalva ünnepel.

Körmöczbánya, 1916. III. 26.

Dr. Herrmann Antal,

a siketnéma-intézeti tanárok országos egyesületének tb. tagja.

VEGYESEK.

Kitüntetések. Ő felsége dr. Illosvay Lajos és dr. gróf Klebelsberg Kunó államtitkároknak a Lipót-rend közép keresztjét és dr. Gönczi Jenő miniszteri segédtitkárnak (VII. e. ü. o.) a Ferenc József-rend lovagkeresztjét adományozta 1916. jan. 9.-én. (H. K. 1916. 3. sz.) Államtitkárunk — gróf Klebelsberg — a Vöröskereszt I. oszt. hadiékítményes diszjelvényével is kitüntettetett.

Klis L. alapítvány. A snk. bpesti intézetének testülete elhatározta (1913. nov. 2. jzkv. I. 22. sz.), hogy az 1905. óta gyűlő adományokból alapot létesít Klis Lajos nevére s az alapítólevélben megörökíti azokat az érdemeket, melyeket K. L. igazgatói működése alatt szerzett a magyar siketnéma-oktatás s közelebről a snk. bpesti áll. intézete fejlesztése körül. Az alapítvány a snk. bpesti áll. intézetéhez kötött. „*A siketnémák budapesti állami intézetének tanári testülete által az intézeti segélyalapról egy, a jelzett intézetben nevelt szegénysorsú tanuló növendék, internátusi eltartására rendelt, Klis Lajos, a siketnémák budapesti állami intézetének igazgatója nevére és tiszteletére létesített ágyalapítvány*“ címet viseli. Az alapítólevelet a V. K. M. 1916. évi jan. hó 10.-én hagyta jóvá 62.412—1914/VIII. a) sz. a. Vagyonálladék 1916. febr. 11.-én: a) értékekben: 11.800 K, b) készpénzben: 1.052 K 71 f. (12.852 K 71 f.) Az alapítványi helyre első ízben az 1916—17. tanítási év elején vesznek fel növendéket.

A szaktanács 1916. febr. 9.-i gyűlésének tárgyai: 1. Bejelentések. 2. A gyógyped.-képző tanári testületének jzkve. 3. Egy jelentés tárgyalása. 4. A vakok bpesti int. testületének jzkve. 5. A vakok bpesti int. felterjesztése (az énekórák díjazása). 6. A vakok bpesti int. felterjesztése (hitoktatói tiszteletdíjak). 7. Egy vaknak intézetbe magántanulóul való felvétele. 8. A vakok bpesti int. felterjesztése (végbizonyítványok). 9. A vakok bpesti int. felterjesztése (könyvtáros alkalmazása). 10. Történeti szemléltető képek engedélyezése. 11. A snk. bpesti int. módosított órarendje. 12. A snk. szegedi int. 881. sz. felterjesztése. 13. A snk. ungvári int. felterjesztése (helyettes). 14. Szaktanácsi jelentés az 1915. évről. 15. A körmoebányai int. jelentése az órarendből. 16. A snk. pozsonyi int. jzkve és órarendje. 17. Indítványok.

Dr. Sarbó Artur egyetemi tanár, főtörzsorvos, képzőnk előadó tanára két ízben tartott minket is érdeklő előadást. A szabad Liceumi (Budai Vigadó) előadásában, amely az idegbeli rokkantokról szólt, kitért a háborúban fellépő megsiketülésre, megnémulásra és beszédhibákra is. A második előadása, a budapesti orvos egyesületben, kifejezetten a háború siketeiről, némáiról és siketnémáiról szólt. Erről legközelebb még megemlékezünk.

A siket, néma és siketnéma katonák tanítása. A bpesti István-úti hadikórházban 52 siket, néma és siketnéma katona van. Ezenkívül Vácón és Pozsonyban részesülnek tanításban ilyen katonák. Ujabban a *siket sítb. katonák* összegyűjtését elrendelte a hadügyminiszterium. Szükség szerint tanításukról is gondoskodnak. A IV. hadtest eddig (III. 8.) 200-nál több ideartozó esetet jelentett be. A többi hadtesteknél most folyik az ide vonatkozó munka. A középpont Budapest. (Jövő számunkban — avatott kézből — részletes tudósítást közlünk.) Vácón a Vissi kollégánktól tanított siketkatonánál az eredmény igen szép. Már beszél; a leolvasásban igen ügyes.

A részletes tananyag-kimutatásra vonatkozó 12.107/902. sz. rendelkezést (L. Elvi jelentőségű rendelkezések gyűjteménye 1907. 15. 1.) a V. K. M. kiegészíté azzal, hogy „a tananyagkimutatás összeállítására az óraadók közül a kézügyességi oktatással foglalkozók, a női kézimunka

tanítónők és a rajztanárok is kötelezendők, ellenben a hitoktatók tananyagkimutatás készítésére nem kötelezhetők. (149.047/1915. VII. e.) Együttal elrendelék a min. úr, hogy a sn. intézetek igazgatói szerezzenek érvényt a közügyességi és a rajztanárok összhangzó működésére vonatkozó 133.652 — 1912. sz. rendeletnek, melyet a szakt. 1223. sz. a. 1912. nov. elején közölt. Fenti rendelkezés valamennyi gyógypedagógiai intézetre és kiegészítőiskolára érvényes.

Siketnéma leány vizsgálója. Érdekes vizsga folyt le a múlt tanév végén Szegeden a II. ker. áll. polgári leányiskolában. Karg Mariska, szegedi urileány, ki teljesen siketen született és a szegedi siketnéma intézetben tanult meg beszélni, a polgári leányiskola II. osztályának anyagából vizsgázott. Úgy írásbeli, mint szóbeli vizsgálója jól sikerült. Legelőbb a hittanból vizsgázott. Szépen, értelmesen felelt a világ teremtéséről, a vízözönről és a kafarnaumi századosról. A magyar nyelvből a főnévképzésről és az összetett mondatokról kellett beszélnie. Látható nagy nehézséget okozott neki a német nyelv, de megbirkózott vele, fordított németről magyarra, majd elmondta a test részeit. Szépen oldotta meg a feladott gyakorlati példát a számtanból, tanúságot téve, hogy nemcsak gépiesen tanulta meg az anyagot, hanem mélyen is tud gondolkodni. A leánykát Gábor Lajos siketnéma-intézeti tanár készítette elő a magánvizsgálatra s a fényes eredménnyel együtt a siketnéma-oktatásnak is nagy sikere. (Egy helyi lap nyomán).

Wolkóber János zeneszerzeményei révén kartársaink előtt is ismeretes már. Egyházi, világi darabjai és dalai eddig is jó nevet biztosítottak neki; most hírnevét egy újabb zene-alkotásával megint emelte. A váci kegyesrendi főgimnázium tanuló-ifjúsága, melynek W. zenetanára, folyó évi febr. 26-án kalazanti Szent József emlékére Vácon a Kuria-szálló nagytermében a katonák árvának felségélyezésére hangversenyt rendezett, melynek kimagasló pontja a „Rákóczi“ c. 4 szakasos történeti szimfónia volt. Ennek szövegét dr. Bárdos Remig Szt.-Benedekrendi tanár írta, az ének- és zeneszámokat kuruc stílusban Wolkóber szerezte. A hangversenyen résztvevők elfogulatlan véleménye, hogy a mű zenei szempontból kiváló alkotás, a kuruc stílus pedig minden ízében sikerült. A darab sikerét bizonyítja, hogy azt másnap újra előadta a tanuló-ifjúság.

A Magyar Gyógypedagógia szerkesztő bizottsága a budapesti kir. magyar tudomány-egyetem bölcsészeti karának nagy udvari előadó-termében Háború és gyógypedagógia címen előadás-sorozatot rendezett. Jan. 23-án a háborúban megvakult katonák oktatásáról (I. Magyar Gyógypedagógia 1916. 2. sz.), 27-én pedig a háborúban megvakult katonák jövőjéről tartott előadást Kirschenheuter Ferenc kartársunk, a m. kir. rokkantügyi hivatal vakok iskolájának tanügyi vezetője; febr. 10-én a háborúban megsiketült és megnémult katonák sorsáról, 24-én pedig a háborúban fellépő beszédhibákról tartott előadást Istenes Károly, a gyógypedagógiai képző előadó tanára.

Borbély Sándort, egyesületünk elnökét, a Váci Egyesült Kaszinó folyó évi febr. 27-iki közgyűlésén egyhangulag ismét megválasztotta igazgatójának.

Mlinkó I. egri snk. int.-i igazgatót Hevesvm. főispánja újabb 3 évre kinevezte megyei tűzrendészeti felügyelővé.

A M. S. O. szerkesztője rendeltetési helyére juttatta 1. a Dr. Herrmann A.-tól érkezett 20 K-t (Borbély S. irodalmi alap Vác); 2. az Eliás J. aradi snk. int. igazgató 5 K adományát (Gácsér J. alapítvány Debrecen) és a tőle küldött 5 füzet árát 1 K 50 f. (S. T. O. E.)

A M. S. O.-nak ez a száma 1916. április hó 6-án jelent meg. A következő szám részére máj. közepéig kérem a tudósításokat.

A snk. bpesti áll. intézetében — ragályos betegség miatt — február hó 25-étől március hó 3-ig szünetelt a tanítás.

A „Siketnéma-intézeti tanárok orsz. egyesületének“ kiadványai:

1. „Magyar Siketnéma-Oktatás“. Havi folyóirat. XVIII. évfolyam. Egy évre 12 K. Az első négy évfolyam ára à 25 K, de ezek csak annak adhatók el, aki az eddigi évfolyamokat mind megveszi. 2 3. *Évkönyv 1903. Évkönyv 1904.* Szerkesztette: Bihari Károly egyesületi titkár. Tartalma: az egyesület működése, közgyűlése, értekezések. (1-1 példány 50 fillér). 4. *Juan Pablo Bonet: A betűknek elemeikre való felbontása és a némák beszédre való tanításának művészete.* Madrid, 1620. Fordította Adler Simon (2 K.) 5. *Nagy Péter: Fonétizáló állvány és asztalka.* (Ismertetését l. M. S. O. 1912. 7. sz. 144 oldal). 1 drb. állvány keményfából 32 K (10 drb. 300 K); fenyőfából, olajfestéssel vagy barnára pácolva 27 K (10 drb. 240 K); 1 drb. asztalka keményfából 54 K (10 drb. 490 K); fenyőfából 42 K (10 drb. 360 K). A szállítási díjat és a csomagolást utánvétellel a megrendelő fizeti; es utóbbi önköltségi árban számítatik és a küldemény értékének 4-5%-ánál több nem lehet. 6. *Záboi Árpád: Képek a tornatanításhoz.* (Tollrajz). Egy sorozat (18 tábla) 15 K. 7. *Kegler F.: Adatok a S. T. O. E. 10 éves történetéhez* Ára 25 fillér. Bélyegeken is küldhető. 8. *Dr. Náray-Szabó Sándor képe.* (50 fillér). 9. *A mássalhangzók (konzonások) kifejlődése a siketnémák I. (artikulációs) osztályában.* Utmutatás a siketnémák iskolájának gyakorlati hangfiziológiájához. Irta: Stern O. Fordította és a magyar vonatkozású részekkel ellátta Váradi Zs (2 K). 10. *Gácsér J. emlékfüzet.* (30 fillér). E kiadványok megrendelhetők a „Magyar Siketnéma Oktatás“ szerkesztőségében (Körmöcbánya, Snk. intézete). Egy koronáig bélyeg is küldhető.

*

De l'Épée: „A siketnémák oktatása methodikus jelek által“ és „A siketnémák beszédtanításának művészete“ c. munkáinak kiadása előkészítés alatt van. E két művet Szabó Imre, a snk. bpesti áll. intézetének v. hittanára fordította. Előjegyzéseket e két műre is elfogadunk.

Szerkesztői üzenetek. *Sch. K—r.* Szives vállalkozásodat köszönöm. Számon tartom. — *V. J.* nem Ch., hanem Ch. A. utcaról van szó! — *Sz. Ö.* Köszöntlek s várom a régi ígéret teljesítését. — *Zs. J.* Úgy látom tévedés van a dologban! — *S. J.!* — *M. Á.?* — *D. F.?* — *I. K.* várok mindeneket.

TARTALOM: Cházár András halálának 100. évfordulója. (Borbély S.) — Jólézi Cházár András. Képpel. (Komoróczy M.) — Cházár András emlékezete. Két képpel. (Terray Gy.) — Jólézi Cházár Andrásról. (Komoróczy M.) — A harctéren megsiketült . . . katonák oktatásának tervezete. Vége (Lett J.) — Pedagógiai megfigyelések. (Hangfejlesztés; fényképek. N. P. Elkülönítés tehetség szerint; ismétlés. —i. —c.) — A háború és mi. (K.) — Borbély Sándor jubileuma (Képpel): Életrajzi adatok. Borbély S. irodalmi, tudományos, közművelődési és társadalmi tevékenysége. — Borbély S. ünneplése: Jegyzőkönyv (Vác, 1915. XII. 6.); Alapítólevél (Karácsonyi); Kivonat (váci jzvk. 1916. jan. 25.); Jegyzőkönyv (S. T. O. E. vál. 1916. II. 27.); Üdvözlő irások. — Vegyesek: Kitüntetések; Klis L. alapítvány; Szakt.-i gyűlés; Dr. Sarbó A. előadásai; Siket . . . katonák tanítása; Tananyagkimutatás; Sn. leány vizsgálja; Wolkóber J. zeneszerzeménye; A M. Gyógyped. előadásai; B. S.-ról, Mlinkó I.-ról személyi hír; Nyugtázás; A Snk. bpesti int. bezárása; Kiadványaink; Üzenetek. — Mellékelve az 1915. évi szakt.-i jelentés.